

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

ΑΜΦΙΣΣΑ
1985

Ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο ἀπ' τὴν

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Ἀμφισσα, Πανουργιά 1

Τεύχος 35, Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 1985

Υπεύθυνος γιὰ τὴν ὅλην: Δημήτρης Ἰωάν. Κολοβός
Δημ. Γούναρη 39, Ἀμαρούσιον, τηλ. 80.25.926

Υπεύθυνος τυπογραφείου: Γεώργιος Μπρουζιώτης

Κωλέττη 4 - Ἀθῆναι - Τηλ. 360.38.20

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γεώργιος Κουτσοκλένης, πρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Σωτήριος Ζήσιμος, ἀντιπρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Εὐθ. Τσαφόγιαννος, γραμματέας Ε.Φ.Μ.

Γεώργιος Καρανδρός, ταμίας Ε.Φ.Μ.

Χρήστος Καρβέλης, ἔφορος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Ἀγουρόπουλος

μέλη Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ.

Θεμιστοκλῆς Φουσέκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
—Φωκικά καὶ ἄλλα, τοῦ Δ.Ι.Κ.	1/977
—Ἀφιέρωμα στὴν ἐπέτειο τοῦ μεγάλου ΟΧΙ	5/981
—Ὁ θέρος στὴ Δεσφίνα, τοῦ Σωτ. Ντόσκα	7/983
—Ὁ χάρος κουμπάρου, τοῦ Γιάννη Ἡλιόπουλου	10/986
—Πρὸς τοὺς Ἰαλαξιδιώτες, τοῦ Τάσου Ε. Δρόλιαπα	14/980
—Παλιὰ παιδικὰ παιχνίδια τῆς περιοχῆς Ἀμφίσσης, τοῦ Γεωργίου Κουτσοκλένη	17/993
—Τὰ γκαμήλια, τοῦ Μήτσου Ἐλατου	26/1002
—Ἐπιστολὲς ἀναγνώστων «Τὸ Παναγιόρρεμα», τῆς Γα- ρυφαλίδας Κανάτα	31/1007
—Νέα τῆς Ἑταιρείας	32/1008

ΦΩΚΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

1.— ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΑΛΟΥΜΙΝΑΣ. Δέν πρόλαβε ν' ἀνακοινωθεῖ ἡ ἐπιλογὴ τοῦ χώρου ἀνέγερσης τοῦ ἐργοστασίου ἀλούμινας καὶ οἱ γνωστὲς ἀπὸ παλαιότερα διχογνωμίαι καὶ ἀκρότητες ξανάρχισαν. Καὶ ὁ καθένas, προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἄποψίν του ἐτσιθελικά, μὴ ἀποδεχόμενος τὴν ὀρθότητα καμμιάς ἀπὸ τίς ἀντίθετες γνώμεις καὶ, φυσικά, μὴ ἀποδεχόμενος καὶ καμμιά συζήτησιν.

Οἱ ἄμεσα ἐνδιαφερόμενοι, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγίας Εὐθυμίας ὅπου πρόκειται ν' ἀναγερθεῖ τὸ ἐργοστάσιον, διχαστῆκαν. Ἄλλοι τὸ θεωροῦν ὡς μοναδικὴ εὐκαιρία γιὰ τὴν ἐξασφάλισιν μόνιμης ἀπασχόλησίν τους — καὶ συνεπῶς εὐημερίας — ἐνῶ ἄλλοι, οἱ περισσότεροι, διαμαρτύρονται γιὰ τὴν ἄμεση γειτνίασίν του — θὰ φτάσῃ ὡς τίς παρυφές τοῦ χωριοῦ — ποὺ τὴ θεωροῦν ἐπικίνδυνον γιὰ τὴν ὑγείαν τους καὶ καταστροφικὴ γιὰ τὸ χωριὸν τους, — τὰ παθήματα τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Πτολεμαΐδας εἶναι ἀκόμα πρόσφατα. Κάποιοι σύλλογοι εἰδημόνων ἐξέφρασαν φόβους γιὰ τὴ μόλυνσιν τῆς ἀτμόσφαιρας ἀπὸ φθόριο καὶ ὀξειδία τοῦ θεοῦ — προπαντὸς ἂν συμπληρωθεῖ μὲ ἐργοστάσιον ἀλουμινίου — καὶ γιὰ τὴν νέκρωσιν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀπὸ τὴν ἀπορριπτομένη ἐκεῖ «κόκκινη λάσπη», ἐνῶ ἄλλοι, μεμονωμένα ἄτομα, θεωροῦν τὸ ἐργοστάσιον ἀκίνδυνον. Οἱ Ἕλληνες δασοπόνοι στὸ εὐρωπαϊκὸ συνέδριον, μίλησαν γιὰ ἄμεσον κίνδυνον τῆς χλωρίδας τῆς περιοχῆς, γενικά, καὶ τοῦ ἐλαιῶνα τῆς Ἀμφισσας, εἰδικότερα, μὲ ὅλες τίς ἀπ' αὐτὴ ἐπιπτώσεις στὸ δελφικὸ τοπίον καὶ στὴν οἰκονομίαν τοῦ τόπου.

Ὅλα τοῦτα, ἀντιφατικὰ καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενα, ἔχουν δημιουργήσει κλίμα ἀναστάτωσης, σύγχυσης καὶ ἔντονης ἀνησυχίας μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας μας ποὺ ἐπιτείνεται ἀπὸ τὴν ἀνεξήγητην στάσιν τῆς πολιτείας. Πράγματι ἐτούτῃ, παρ' ὅτι θεωρεῖται θέβαιο ὅτι γιὰ νὰ προβεῖ στὴν ἐπιλογὴν θὰ ἔχει κάμει τίς ἀπαραίτητες ἐκτιμήσεις καὶ ἔχει λάβει ὑπ' ὄψιν τῆς ὅλας τὰ δεδομένα — τὸ ἀντίθετον εἶναι ἀδιανόητον — ἐν τούτοις τηρεῖ μὲ ἀκατανόητη σιωπὴ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα καὶ παρουσιάζεται σὰ νὰ φοβᾶται τὴ δημοσιότητα καὶ νὰ προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ ἐ-

πιδιωκόμενα «ἐξ ὑφαρπαγῆς» καὶ πάντως χωρὶς τῇ σύμφωνη γνώμη τῶν ἄμεσα ἐνδιαφερομένων.

Δικαιολογημένα, λοιπόν, ὁ καθένας ἀνησυχεῖ καὶ διερωτᾶται: τί, ἄραγε, συμβαίνει; Ποιό εἶναι σωστό καὶ ποιό λαθεμένο; Εἶναι ἀντικειμενικὲς οἱ ἀπόψεις τῶν διαφόρων, ἀτόμων καὶ φορέων, ἢ εἶναι ἀπόρροια ἀτελοῦς γνώσης τοῦ θέματος καὶ ἰδίων συμφερόντων; Γιατὶ ἡ πολιτεία δὲν προβαίνει σὲ μιὰ λεπτομερῆ ἐνημέρωση τοῦ λαοῦ ὥστε νὰ διαλυθοῦν οἱ φόβοι καὶ οἱ ἀνησυχίες καὶ νὰ ἐδραιωθεῖ πνεῦμα συνεργασίας καὶ ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης;

Ἡ Ε.Φ.Μ. πιστεύει, τὸ ἔχουμε ξαναγράψει, ὅτι τὸ ἐργοστάσιο πρέπει ν' ἀναγερθεῖ ὅπωςδὴποτε, στὴν δημογραφικὰ φθίνουσα καὶ οἰκονομικὰ χειμαζόμενη περιοχὴ μας.

Παράλληλα, ὅμως, πιστεύει ὅτι κανένας, οὔτε αὐτὴ ἡ πολιτεία ἀκόμα, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θάζει σὲ κίνδυνο καταστροφῆς μιὰ ὁλόκληρη περιοχὴ — ἢ ἓνα χωριὸ ἔστω — νὰ ἐπιτρέπει τὴν ὑποβάθμιση τῆς ποιότητος ζωῆς τῶν κατοίκων της, τὴ φालκίδευση τῆς ἀκίνητης περιουσίας τους, ποὺ δημιούργησαν μὲ σκληρὸ μόχθο, καὶ τὴν ἐξαφάνιση ἄλλων πηγῶν εἰσοδήματος, ὅπως εἶναι ὁ ἐλαιῶνας. Καὶ τὸ κυριότερο ν' ἀδιαφορεῖ γιὰ τὶς τυχὸν ἐπιπτώσεις στὴν ὑγεία τους ποὺ εἶναι τὸ πολυτιμότερο ἀγαθὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς προτείνει τὴ σύγκληση μιᾶς εὐρείας συνάντησης ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων, ὅπου ὁ καθένας θὰ ἐκθέσει τὶς ἀπόψεις του, θ' ἀκούσει τὶς γνώμες τῶν ἄλλων καὶ ἀναθέτωντας σὲ μιὰ ἐπιτροπὴ ἐμπειρογνωμόνων, κοινῆς ἀποδοχῆς καὶ ἐγνωσμένης ἀντικειμενικότητος, τὴ μελέτη τοῦ θέματος θὰ καταλήξει σὲ μιὰ ἀπόφαση ἀποδεκτὴ ἀπ' ὅλους. Αὐτό, πιστεύουμε, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ὀρθὴ λύση.

Καὶ μιὰ ἀπορία: Ὁ θαρύγδουπος κ. Βέμπερ — ξέρετε ποιός — ποὺ πρὶν μερικὰ χρόνια εἶχε ἀναλάβει, αὐτόκλητα καὶ ἐργολαβικά, τὴ... σωτηρίᾳ τῶν Δελφῶν, ποὺ «ποιεῖ τὰς διατριβάς του» τώρα; Γιατὶ δὲν μᾶς λέγει τὴ γνώμη του;

Καὶ τὰ ντόπια!!! θεμπεράκια, ποὺ τότε ἐκόπτοντο, γιὰ τὸ δελφικὸ τοπίο, ὡς τὸ Πεννηταένα καὶ τὰ Καστέλια — θυμᾶστε κάποιες... φωτογραφίες; — γιατί κάνουν τὴν «πάπια» τώρα, ποὺ κάποιοι ἀπ' αὐτοὺς, κατέχουν μάλιστα ὑπεύθυνες θέσεις; Ἐξέλιπαν, ἄραγε, οἱ λόγοι ποὺ τότε ἐπεκαλοῦντο ἢ οἱ ἄνωθεν ἐντολὲς εἶναι διαφορετικὲς σήμερα;

Καὶ κάτι, ἀκόμα. Ἐκεῖνοι ποὺ θρηνοῦσαν γιὰ τὴν κατάκλυ-

ση τοῦ Καλλίου, — τῆς ἀρχαίας Καλλίπολης — ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς τεχνητῆς λίμνης τοῦ Μόρνου γιατί μένουν ἀσυγκίνητοι τώρα; Κάπου ἐκεῖ στὸ χῶρο τοῦ ἀνεγερθησομένου ἐργοστασίου, ἦταν ἡ ἀνεξερεύνητη, ἐπίσης, ἀρχαία Μυωνία, ἂν δὲν κάνουμε λάθος. Ἐξαντλήθηκε, ἄραγε, τὸ μένος τους ἢ προτιμοῦν τὸ ρόλο τοῦ ἐκ τῶν ὑστέρων — καὶ τοῦ ἀσφαλοῦς — διαμαρτυρόμενου Ἐπιμηθέα ἀπὸ ἐκεῖνον τοῦ ἀγωνιζόμενου Προμηθέα;

Ἴδου ἡ ἀπορία.

2.— ΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΩΚΙΔΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟΙ ΜΑΣ ΑΡΧΟΝΤΕΣ. Τώρα ποὺ τὸ ἔργο τοῦ Λ.Μ.Φ., τόσο ἀπὸ πλευρᾶς διάσωσης τῆς παράδοσης τοῦ τόπου μας ὅσο καὶ ἀπὸ πλευρᾶς παρουσίαισός της στὸ κοινό, ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸ ἀρμόδιο Ὑπουργεῖο, καιρὸς εἶναι νὰ κάνουμε μιὰ πρόταση στοὺς δημάρχους καὶ κοινοτάρχες τοῦ τόπου μας.

Ἡ ὕπαρξη τοῦ Μουσείου πρέπει νὰ τοὺς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὸ 1978 ποὺ ἄρχισε ἡ λειτουργία του καὶ γιατί προσκεκλημένοι στὰ ἐγκαίνιά του ἦταν καὶ γιατί ἡ Ἑταιρεία τοὺς ἐνημερώνει ἀνελλιπῶς μὲ τὴν ἀποστολὴ, κάθε τρίμηνο, τοῦ περιοδικοῦ της. Καὶ δὲν ἔπαψε, οὔτε μιὰ στιγμή, νὰ διακηρύσσει αὐτὸ ποὺ ὁ τότε Πρόεδρός της δήλωσε κατὰ τὰ ἐγκαίνιά του, ὅτι, δηλαδή, ἡ Ἑταιρεία δὲν τὸ θεωρεῖ ἰδιοκτησία της, κατὰ τὴ στενὴ ἔννοια τοῦ ὅρου, ἀλλὰ κτῆμα ὁλόκληρης τῆς Φωκίδας, ποὺ γιὰ τὴ διάσωση τῆς φυσιογνωμίας της ἰδρύθηκε. Καὶ ἐνῶ ὁ ἀνώνυμος λαός, μὲ τὸ ἀλάνθαστο ἐνστικτό του, ἐνστερνίστηκε, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, τοὺς σκοποὺς του καὶ πρόσφερε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῶν συλλογῶν του, οἱ ἐπίσημοι ἐκπρόσωποί του, οἱ δήμοι καὶ οἱ κοινότητες, πλὴν ἐλαχίστων, τὸ ἀγνόησαν. Ἄς σημειωθεῖ ἐνδεικτικὰ ὅτι ὁρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Τ.Α. δὲν τὸ ἔχουν κἂν ἐπισκεφθεῖ. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἀρνητικῆς τους στάσης εἶναι ὅτι παραμένουν ἄγνωστα καὶ ἀναξιοποίητα, κλειδωμένα σὲ κάποια ἀποθήκη ἢ ἕνα σκοτεινὸ δωματιάκι ποὺ παριστάνει τὸ «κοινοτικὸ» λαογραφικὸ μουσεῖο, καὶ ὑφιστάμενα τὸν κίνδυνο τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου ἢ τῆς ἀπώλειας, κάποια ἀντικείμενα λαϊκῆς τέχνης ποὺ δικαιοῦνται μιὰ θέση στὸ Λ.Μ.Φ.

Οἱ δήμαρχοι καὶ οἱ κοινοτάρχες θὰ ἔχουν ἀσφαλῶς ἀντιληφθεῖ ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολο, ἂν ὅχι ἀδύνατο, νὰ δημιουργηθεῖ καὶ νὰ συντηρηθεῖ λαογραφικὸ μουσεῖο σὲ κάθε πόλη ἢ χωριό. Μὰ καὶ ἂν ἀκόμα τοῦτο ἐπιτευχθεῖ δὲν πρόκειται, γιὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους, νὰ ἐκπληρώσει οὔτε στὸ ἐλάχιστο τὸ σκοπὸ

τῆς Ἰδρυσῆς του. Ἀντίθετα, ἓνα μεγάλο καὶ καλὰ ὁργανωμένο, μουσεῖο στὴν πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, μπορεῖ εὐκόλα νὰ γίνει πόλος ἑλξης ἐπισκεπτῶν καί, κυρίως, μέσον γνωριμίας μὲ τὴν παράδοση τοῦ τόπου καὶ προβολῆς τῆς πολιτιστικῆς του φυσιογνωμίας.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ Ἑταιρεία προβαίνει σὲ ἔκκληση πρὸς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Τ.Α. νὰ παραχωρήσουν στὸ Λ.Μ.Φ., μὲ παρακράτηση κυριότητος, ἂν τὸ ἐπιθυμοῦν, κάθε ἀντικείμενο ποὺ θρίσκεται στὴν κατοχὴ τους, μὲ τὴ βεβαιότητά ὅτι, καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀπόκτησῆς του θὰ ἐκπληρώνεται καλλίτερα καὶ θὰ συντηρεῖται καὶ θὰ διαφυλλάσσεται ἐπιμελέστερα.

Ἄς τὸ σκεφθοῦν.

3.— ΑΠΙΣΤΕΥΤΟ. Χίλιοι Ἑλβετοὶ τουρίστες, ποὺ ἀφικνοῦνται γιὰ ἐπίσκεψη τοῦ Μουσείου τῶν Δελφῶν δὲν θὰ μπορέσουν νὰ δοῦν τὰ παγκοσμίου φήμης ἀριστουργήματά του γιὰτὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἀφίξεώς τους θὰ εἶναι κλειστὸ λόγῳ... καθαριότητος.

Αὐτὰ διαθάσαμε στὴν ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ τοῦ Σαββάτου, 5.10.85, καὶ ὁμολογοῦμε ὅτι παραξενευτήκαμε — εἶναι δυνατόν κάτι τέτοιο; ἀναρωτηθήκαμε. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ παλιότερα εἶχε συμβεῖ κάτι παρόμοιο, ἐξαιτίας — ἂν θυμούμαστε καλὰ — τοῦ ἐλαττωματικοῦ ἐξαερισμοῦ τοῦ χώρου σκόπιμο θὰ ἦταν νὰ ληφθεῖ μέριμνα ὥστε οἱ τέτοιας φύσης ἐργασίες — ἀπαραίτητες θέβαια — νὰ μὴν ἀποτελοῦν ἐμπόδιο στοὺς κάθε λογῆς ἐπισκέπτες τοῦ Μουσείου καὶ ἰδιαίτερα στοὺς ἀλλοδαπούς. Αὐτὸ ἄλλωστε ἐπιτάσσουν καὶ ἄλλοι, παραπέρα, λόγοι.

4.— Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ. Πληροφορηθήκαμε ὅτι, ἐπιτέλους, ἦρθαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν οἱ δύο πρῶτες μοναχὲς στὸ Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία. Καὶ ὅτι σύντομα ἀναμένεται ἡ ἀφίξη καὶ ἄλλων.

Καλωσορίζουμε τὶς νεοφερμένες καὶ τοὺς εὐχόμαστε κάθε ἐπιτυχία στὸ θαρὺ ἔργο τους. Ταυτόχρονα ὅμως, θεωροῦμε χρέος μας νὰ θέσουμε ὑπ' ὄψη τους ὅσα καὶ παλιότερα (τεύχ. 3/1979 σελ. 3/303) εἶχαμε ὑποδείξει, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀφίξεως τότε κάποιων ἄλλων μοναχῶν.

Δ. Ι. Κ.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ 'ΟΧΙ,,

Τὰ ὅσα συνέβησαν στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940, καὶ τὰ ὅσα ἐπακολούθησαν, εἶναι, λίγο - πολύ, γνωστά σ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες παρὰ τίς.. φιλότιμες προσπάθειες παραχάραξης ἢ ἀποσιώπησης ποὺ κατέβαλαν — καὶ καταβάλλουν — οἱ ἀπόντες ἀπὸ τὸν ἐπικὸ ἐκεῖνο ἀγῶνα ζωῆς ἢ θανάτου καὶ οἱ «μηδίσαντες»!! «ἄλλων ρήμασι καὶ Συμφώνου πειθόμενοι».

Ἡ ἱστορία ὅμως δὲν παραχαράσσεται οὔτε προσαρμόζεται στὰ μέτρα καὶ τίς θελήσεις τοῦ καθενὸς — δυστυχῶς γιὰ τοὺς... ἡρωϊκὰ ἀγωνιζόμενους γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Ἐρευνάει μυστικὰ καὶ φανερά ἀρχεῖα, μελετᾶει προσεκτικὰ κάθε πλευρά, κρίνει ἀνεπηρρέαστα καὶ τοποθετεῖ κάθε πρόσωπο ἢ γεγονός στὴ θέση ποὺ πραγματικὰ τοῦ ἀξιζεῖ.

Στὴν ἐφετεινὴ ἐπέτειο τόσο γιὰ ἀπότιση φόρου τιμῆς στοὺς συντελεστὲς καὶ δημιουργοὺς τῆς ἐποποιήσεως ἐκείνης ὅσο καὶ γιὰ κάποια πληρέστερη ἐνημέρωση τῶν συμπατριωτῶν μας παραθέτουμε ἓνα ντοκουμέντο ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ λόφου, τὴν ἰταλική, ὥστε ἐνῶ τὰ λένε ὅλα ταυτόχρονα νὰ μὴν λένε τίποτα.

Εἶναι μιὰ ἀναφορὰ τοῦ τότε πρεσβευτῆ τῆς Ἰταλίας στὴν Ἀθήνα πρὸς τὸν ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς χώρας του, ὅπου, παρὰ τὴν ἀξιο-

θαύμαστη, πραγματικὰ, ἱκανότητα τῶν διπλωματῶν νὰ διατυπώνουν τίς ἀπόψεις τοὺς μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ τὰ λένε μὲ ἀρκετὴ σαφήνεια τὸ πνεῦμα ποὺ ἐπικρατοῦσε, τότε στὴ χώρα μας.

«Σ»

Ο ΠΡΕΣΒΕΥΤΗΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ
ΓΚΡΑΤΣΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΤΣΙΑΝΟ

T 422—424

Ἀθῆναι 3 Ὀκτ. 1940, ὥρα 23.00.
(παρελήφθη ἡμέρα 4, ὥρα 5.15')

422. Ἀπὸ τίς ἐκθέσεις τῆς Πρεσβείας ταύτης καὶ τῶν Βασ. Προξενίων πληροφορήθηκε τὸ ἀρμόδιο Ὑπουργεῖο τὰ στρατιωτικὰ μέτρα ποὺ υἱοθέτησε ἡ Ἑλλάδα στὰ σύνορα τῆς Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ὡστόσο σὰς γνωστοποιῶ εἰδήσεις πού, ἂν καὶ φαίνονται ἐξογκωμένες πιστοποιοῦνε ὅτι ἡ Ἑλλάδα διατηρεῖ στὰ ὅπλα στρατὸ ἀπὸ 250 χιλιάδες ἄντρες ποὺ ἤδη ἔχουνε καταλάβει θέσεις στὴ μεθόριο. Οἱ μαρτυρίες συμφωνοῦνε στὸ ὅτι ἡ ἐπιστράτευση καὶ συγκέντρωση ἔγινε μὲ πολὺ λιγότερη ἀταξία παρὰ σὲ προηγούμενα χρόνια.

Ἀπὸ τὴ συγκέντρωση ταύτη τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων πού, προκειμένου γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἀξιοσημείωτη, καὶ ἀπὸ τίς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχρὸς συνθέσεως

τοῦ κοινοῦ πρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἡ Κυβέρνηση Μεταξᾶ θ' ἀποπειραθεῖ ν' ἀπωθήσει κάθε ἐνδεχόμενὴ εἰσβολὴ καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ, χωρὶς τὴν χρῆσιν τῆς θίας, νὰ πετύχουμε καμμιά ἐδαφικὴ παραχώρηση, οὔτε μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε σὲ μιὰ συγκατάθεσίν της γιὰ τὴν κατάληψιν περιοχῶν γιὰ σημείων στρατηγικῶν, οὔτε καὶ νὰ ἐλπίζουμε κἂν σὲ προσχώρησιν τῆς Ἑλλάδας πρὸς τὸν ῥΑξονα.

423. Μιὰ καὶ πῆρε τὴν ἀπόφασιν, ὕστερα ἀπὸ σύντομὴν περίοδον διασταγμοῦ νὰ υἱοθετήσῃ πολιτικὴ ἐφαρμογὴς στρατιωτικῶν μέτρων, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελέσῃ ἀντίβαρον στὴν ἀνανέωσιν τῶν δηλώσεων συμπαρατάσεως τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἴσως τῆς Τουρκίας, σὲ περίπτωσιν ἐπίθεσός μας, μόνοι γιὰ καὶ μὲ σύμπραξιν τῆς Βουλγαρίας, ἡ Κυβέρνηση Μεταξᾶ ἀπὸ μόνῃ της θρίσκεται σ' ἀδυναμίαν νὰ κάνει ὀπισθεν, χωρὶς νὰ δυσαρεστήσῃ ὅχι μόνο τοὺς ῥΑγγλους καὶ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμῃ τὴ δημόσια γνώμην τοῦ τόπου, ὅπου ἐπικρατεῖ ἄνεμος ἄκρατου ἐθνικισμοῦ, τέτοιο ποὺ ποτέ, ἴσαμε τώρα δὲν ἔχουμε δεῖ καὶ ποὺ ἀντὶ νὰ τὸν χαλιναγωγῇ ἡ Κυβέρνηση τὸν ἐνθαρρύνει καὶ τὸν ἀφήνει ἐλεύθερον νὰ ὑφίσταται, καὶ νὰ εὐδοκιμεῖ, ὑποδαυλίζοντας τὴ δοξασία ὅτι ὁ τορπιλλισμὸς τῆς ῥΕλλης εἶναι ἔργον μας καὶ ἀφήνοντας ἐλεύθερον τὸν Τύπον, ἐδῶ καὶ δύο μῆνες, νὰ μιλᾷ καὶ νὰ διενεργεῖ ἐράνους γιὰ τὴ ναυπήγησιν νέας ῥΕλλης, διατηρῶντας ἔτσι τὸ

μίσος ἄσβεστο.

424. Ποτὲ ἡ Κυβέρνηση τοῦ Προέδρου Μεταξᾶ δὲν εἶχε στοὺς κόλπους της τέτοια ὁμοφωνία ὅση διαπιστώθηκε ὕστερα ἀπὸ μιὰ μικρὴν περίοδον, ἐπαναλαμβάνω μικρὴν περίοδον, ἀμφιβολίας πάνω στὸ θέμα τῆς ὑπεράσπισης μέχρις ἐσχάτων τοῦ πατρίου ἐδάφους καὶ διατήρησιν τῆς οὐδετερότητος. ῥἮδη ἀπ' τὴν ἀρχὴν ποὺ διατυπώθηκε ἡ ἔντασι τῶν σχέσεων οἱ ἀγγλικοὶ κύκλοι τῆς ῥΑθήνας διατείνονται ὅτι ἡ ρῆξιν ἀνάμεσα στὴν ῥΕλλάδα καὶ τὴν ῥΙταλίαν ἦταν ἀναπόφευκτὴ, περιμέναν δὲ ἀνυπόμονα πότε θὰ ξεσπάσῃ γιὰ νὰ μπορέσῃ ἐπιτέλους νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος σὰν βάση γιὰ τὶς ἐξορμήσεις της ἐνάντια στὴν ῥΙταλίαν.

Δυσκολότερον εἶναι ν' ἀποφανθεῖ κανεὶς ἂν καὶ ὥς ποῖο σημεῖον οἱ Τούρκοι εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ῥΕλλάδα σὲ περίπτωσιν ἐνοπλῆς σύρραξης μὲ τὴν ῥΙταλίαν. Τέτοια ποὺ παρουσιάζεται σήμερον ἡ κατάστασις, παρ' ὅλον ποὺ δὲν ἀποκλείει τὸ ἐνδεχόμενον τῆς δημιουργίας νέων ἐξελίξεων, ἱκανῶν νὰ καταλήξουν σὲ ἀντιστροφὴν της, δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι μετὰ τοῦ φόβου ποὺ προξενεῖ ἡ ῥΙταλία καὶ ἐκείνου ποὺ προξενεῖ ἡ ῥΑγγλία, ὁ φόβος τῆς ῥΙταλίας ἀσφαλῶς θ' ἀποδειχθεῖ πιὸ δυνατός.

* Μάριο Τσέρβι «Ῥ ἑλληνοῖταλικὸς πόλεμος» ἔκδοσις ALVIN REDMAN HELLAS, ῥΑθήνα 1967, τόμος Β'.

Ο ΘΕΡΟΣ ΣΤΗ ΔΕΣΦΙΝΑ

ΣΩΤΗΡ. ΝΤΟΣΚΑ

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία είκοσι χρόνια ή ζωή μας έχει αλλάξει ριζικά. Τόση είναι ή αλλαγή αυτή, που αμφιβάλλω, αν τα σημερινά παιδιά μπορούν να καταλάβουν, τη ζωή που κάναμε έμεις στην ηλικία τους. Μιλάω, θέβαια, για τις εργασίες και τον τρόπο με τον οποίο τις κάνανε οι πατεράδες και οι παπούδες μας και οι παλιότεροι ακόμα.

Μιά από τις εργασίες αυτές — συνέπεια σποράς, που σε πολλά μέρη γινόταν με σκάλισμα «στά θράχια» — ήταν και ό θερισμός, «ό θέρος». Ό θερισμός των σιτηρών (σιταριού, κριθαριού, θρώμης).

Οί Δεσφινιώτες καλλιεργοῦσαν πολὺ μεγάλες ἐκτάσεις με σιτηρά, ἐκτεινόμενες ἀπὸ τις παραλίες μέχρι καὶ τὰ ψηλῶματα. Ἐσπερναν οἱ ἄνθρωποι καὶ περίμεναν τὸ χρῆσιμα τῶν σπαρτῶν γιὰ νὰ θερίσουν. Εἶχαν χωρίσει τὸ βασικὸ ὁροπέδιο τοῦ χωριοῦ στά δύο: Στὸν ἀπάνω καὶ στὸν κάτω κάμπο, πού τοὺς καλλιεργοῦσαν ἐναλλάξ. Ἐκάναν δηλαδή ἀγρανάπαυση.

Δὲν παρέλειπε καὶ τότε νὰ ἔρχεται κάθε χρόνο ὁ θεριστής, ὅπως καὶ τώρα ἄλλωστε, ὁ Ἰούνιος.

Ξεκίναγαν οἱ γεωργοὶ τὸ θερισμὸ πρῶτα ἀπὸ τις παραλίες, ὅπου γινότουσαν πρωϊμότερα τὰ «γεν-

νήματα» καὶ συνέχιζαν — καὶ τελειωναν — στὰ ψηλῶματα.

Ξεκίναγαν οἰκογενειακά, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν οἰκόσιτων, κι' ἔβγαιναν στὸ θέρο. Μόνες ζωντανές ὑπάρξεις ἦταν οἱ κότες, πού παράμεναν στὸ σπίτι καὶ ὅσοι τυχὸν δὲν μπορούσαν νὰ ἀκολουθήσουν. Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, «ζᾶ» (μουλάρια, ἄλογα, γαῖδούρια), «μανάρια» (προβατίνες, γίδες) καὶ σκυλιὰ ἀποτελοῦσαν τὴν ὁμάδα ἐξόρμησης.

Ό θέρος! Ἡ χαρὰ τῆς φύσης καὶ τοῦ ἀνθρώπου! Ἡ πληρωμὴ τῆς πρώτης τῶν κόπων του στὸ δεύτερο, πάντα κάτω ἀπὸ τὸ ἄγρυπνο βλέμμα τοῦ Θεοῦ.

«Θέρος, τρύγος, πόλεμος» ἔλεγαν. Κι' ἦταν ἀλήθεια.

Ἀρχίζαν ἀπὸ τὰ χαράματα καὶ τελειωναν τὸ σούρουπο, με μιά ἀνάπαυλα γιὰ φαγητὸ καὶ λίγη ξεκούραση τὸ μεσημέρι. Τοῦτο γινόταν εἴτε κάτω ἀπὸ σκιερὰ δέντρα, εἴτε κάτω ἀπὸ τέντες, συνήθως φτιαγμένες ἀπὸ κουρελοῦδες.

Ἐπιαναν καὶ θέριζαν τὸ χωράφι κατὰ ζῶνες, ἀνάλογα με τὸ πλῆθος τῶν θεριστῶν. Θέριζαν κι' ἐναπόθεταν τὰ θερισμένα στάχυα μαζὺ κι' ἔφτιαχναν τὰ «χερόβολα». Τέσσερα χερόβολα μαζὺ — τὰ μισὰ τοποθετημένα ἀντίθετα στά ἄλλα—

ἔκαναν τὸ «λιμάρι», ποσότητα μιᾶς ἀγκαλιάς σταρόκλωνα. Τέσσερα μαζὺ λιμάρια κι' ἦταν ἔτοιμο τὸ «δεμάτι», που παλιότερα τῷδεναν μὲ κλωνιὰ σίκαλης καὶ ὅσο θυμᾶμαι τῷδεναν μὲ σύρμα. Φόρτωναν τὰ ζῶα μὲ τέσσερα ἢ ἕξ δεμάτια τὸ καθένα γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν στ' ἁλώνια. Τ' ἁλώνια ἦταν τόπος συγκεκριμένος, ὅπου συγκέντρωναν τὰ δεμάτια καὶ τ' ἁλώνιζαν. Τ' ἁλώνιζαν μέχρι τὴ δεκαετία τοῦ σαράντα μὲ ἄλογα καὶ μετὰ μὲ ἁλωνιστικὴ μηχανή. Ἄς ξαναγυρίσουμε ὅμως στὰ δεμάτια.

Ὅταν ἔδεναν τόσα δεμάτια, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ φορτωθοῦν τὰ ζῶα, ποὺ διέθεταν, ἔφτιαχναν τὴ «στράτα». Τὰ φόρτωναν κι' ἔφευγε ὁ «κουβαλητής» γιὰ στράτα. Ὁ κουβαλητής ἔπρεπε νὰ εἶναι νέος καὶ γερός, γιὰ νὰ κάμει σημαντικὴ ἀπόσταση μὲ τὰ πόδια καὶ γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ποστιάσει τὰ δεμάτια καλὰ στὴ «θυμωνιά». Ἦταν κι' ἄλλα τὰ καθήκοντα τοῦ κουβαλητῆ. Ἐπρεπε νὰ προμηθεύει μὲ τὰ ἀναγκαῖα τρόφιμα καὶ νερὸ μὲ τὸ ἄσκι τοὺς θεριστάδες καὶ νὰ προσέχει τὸ σπίτι στὸ χωριό. Τοῦτο, γιατί τ' ἁλώνια ἦταν πολὺ κοντὰ στὸ χωριό, σὲ δύο τοποθεσίες διαμετρικὰ ἀντίθετες: Τὰ πέρα καὶ τὰ δῶθε. Ἐπρεπε ἐπίσης νὰ ποτίσει τὰ ζῶα καὶ νὰ ἐπιστρέψει ταχύτατα. Οἱ κουβαλητάδες ἔκαναν τρεῖς καὶ τέσσερις στράτες τὴν ἡμέρα.

Ἄς ξαναγυρίσουμε, ὅμως, στὸ χωράφι. Ἐκεῖ ποὺ οἱ θεριστάδες δίνουν τὴ μάχη γιὰ νὰ μετατρέψουν

τὰ ἀθέριστα σιτηρὰ σὲ δέματα. Ἐκεῖ, ποὺ πραγματικὰ πολεμοῦν μὲ τὸν ζεστὸ ἥλιο, τὸ χωράφι, τ' ἀγκάθια καὶ τὰ τριβόλια, μὲ τὶς ἀνάγκες τῶν μικρῶν παιδιῶν, ποὺ ἔχουν μαζὺ τους καὶ μὲ τὴν μεγάλη δίψα. Ἐκεῖ ποὺ ὅλημερίς περνοῦν σκυφοί, προσκυνητὲς τῆς γῆς. Πῶς τάχα ἀντιμετώπιζαν αὐτὲς τὶς ἀντιξοότητες; Λέγοντας ἄστεϊα, κάνοντας πειράγματα καὶ τραγουδώντας!

Καὶ θερίζοντας! Θερίζοντας ἀσταμάτητα. Σκληροὶ ὀργανισμοί, ἀντάξιοι τῶν καιρῶν. Νὰ θυμηθῶ νὰ σᾶς πῶ, πῶς φοροῦσαν μάλλινα ροῦχα καὶ καπέλλο ἢ μαντήλι στὸ κεφάλι γιὰ τὸν ἥλιο. Τὸ μάλλινο ξέρετε ἀπορροφᾷ τὸν ἰδρώτα καὶ δημιουργεῖ στὸ σῶμα δροσιά.

Κάπως ἔτσι γινόταν ἡ δουλειὰ αὐτή. Κι' ἔπαιρνε νὰ γέρνει ὁ ἥλιος, νὰ φτάνει τὸ βασίλειμα, ὁπότε σταμάταγαν τὸ θέρο, ἔδεναν τὰ δεμάτια, ἐνῶ ἡ νοικοκυρὰ ἐτοίμαζε τὸ φαγητό. Τακτοποιοῦσαν τὰ ζωντανὰ, ἔφτιαχναν τὴ «μολάδα» γιὰ νὰ κοιμηθοῦν καὶ καθόντουσαν νὰ φᾶνε. Ἡ ἀδιάκοπη ἐργασία δημιουργεῖ «πείνα λύκου» καί, ξέρετε, τότε ὅλα τὰ φαγητὰ εἶναι καλοδεχούμενα καὶ νοστιμώτατα.

Μαγεύρουν, λοιπόν, οἱ γυναῖκες. Καθάριζαν τὸν τόπο ἀπὸ ξερονόμους, ἔστηναν δύο πέτρες σὲ ἀπόσταση, ὥστε νὰ ἀκουμπᾷ ἐπάνω ἡ κατσαρόλα, ἄναβαν ἀνάμεσα φωτιά καὶ ἔφτιαχναν τὸ φαγητό. Ἐκατοντάδες στήλες καπνοῦ μέσα στὸν κάμπο κάθε μέρα, κατακαλόκαιρο,

καὶ καμμιὰ πυρκαγιά δὲν ἔχουμε νὰ ἀναφέρουμε. Τόσος ἦταν ὁ σεβασμός τους στὴ φύση, ποὺ σήμερα μᾶλλον ἔχει ἐκλείψει ὥς ἓνα σημεῖο βέβαια.

Ἔτρωγαν καλὰ καὶ πήγαιναν γιὰ ὕπνο στὴ μολάδα, καθὼς τρεμπάιζαν τὰ πρῶτα ἀστέρια στὸν οὐρανό. Ἡ μολάδα ἦταν τόπος, ἀρκετὸς γιὰ νὰ χωρέσει ἡ ὁμάδα νὰ κοιμηθεῖ, ποὺ καθαριζόταν μὲ τὰ ὀρεπάνια ἀπὸ τὶς καλαμιές, ξελιθιζόταν καὶ στρωνόταν μὲ τὸν ἀπαραίτητο ρουχισμό. Πραγματικὴ φωλιά. Ἐκεῖ κοιμόνταν ὅλοι μαζί, στρωματσάδα.

Ξάπλωναν κατάκοποι. Μέχρι νὰ θαθύνει τὸ σκοτάδι ἔλεγαν διάφορα ἀστεῖα, συζητοῦσαν διάφορα θέματα, θρησκευτικά, ἱστορικά καὶ ἄλλα — ἐξαιρουμένων τῶν πολιτικῶν θεμάτων, ποὺ μονοπωλοῦν σήμερα τὶς συζητήσεις — καὶ ἀποκοιμιώντουσαν.

Τί ὕπνος ἦταν ἐκεῖνος Θεέ μου!

Μὲ σκέπη τὴ μεγαλοσύνη τ' οὐρανοῦ, ἀναπνέοντας τὸν ὀλοκάθαρο ἀέρα καὶ μὲ γλυκὸ νανοῦρισμα τὴ θεία χορωδία τῶν τζιτζικιῶν, τῶν κουδουνιῶν καὶ τῶν τσοκανιῶν τῶν ζώων, ποὺ ἔθοσκαν στὶς καλαμιές, ποὺ συμπλήρωναν τὰ γουρδο-

θίλια τῶν σκυλιῶν - φρουρῶν καὶ τὰ θελάσματα τῶν γιδιῶν καὶ τῶν προβάτων.

Ἐφεγγε πάλι ὁ Θεὸς τὴ μέρα κι' ἄρχιζε μὲ καινούργια ὄρεξη ἡ δουλειά.

Ὁ θέρος κράταγε περίπου 15 μέρες, γι' ἄλλους περισσότερο, γι' ἄλλους λιγότερο, ἀνάλογα μὲ τὰ σπαρτὰ ποὺ εἶχε ὁ καθένας. Ὅσο, ὅμως, κράταγε, ἔσφυζε ὁ κάμπος ἀπὸ ζωὴ, γέμιζαν οἱ ὁρόμοι — μονοπάτια — ἀπὸ ζῶα δεμάτια καὶ κουβαλητὲς καὶ θέριευαν οἱ θυμωνιές στ' ἀλώνια. Μὲ τὸ τέλος τοῦ γέμιζαν τ' ἀλώνια ἀπὸ πολλὰ μικρὲς πυραμίδες ἑτοιμὲς νὰ μετατραποῦν σὲ καρπὸ κι' ἄχυρα.

Τί ἦταν, ἀλήθεια, ὁ θέρος! Ἐνας πόλεμος! Πόλεμος οἰκογενειακός, πόλεμος ὅλου τοῦ χωριοῦ, τῶν παλιῶν ἐκείνων γεωργῶν, ποὺ πολέμωντας στῆθος μὲ στῆθος μὲ τὴ γῆ, μάζευαν δεμάτι - δεμάτι τὴ σοδειά γιὰ νὰ ζήσουν τὶς οἰκογένειές τους.

Κι' ἓνα στατιστικόν: Ἡ Δεσφίνα, προπολεμικά, ἀπ' ὅσα γνωρίζω, παρήγαγε 1.000.000 καὶ πάνω ὀκάδες στάρι. Σήμερα; Ὅλοι τρῶμε ψωμὶ ἀπὸ ξένο στάρι. Ἡ ἀλλαγὴ τῶν καιρῶν ἐξαφάνισε κι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ ἀπὸ τὸ χωριό μου.

Συμπατριώτη,

Ὅταν διαβάσεις τὸ περιοδικὸ τοῦτο μὴν τὸ καταστρέφεις, ἔστω καὶ ἂν δὲν σοῦ ἄρесе. Δώστο σὲ κάποιον ἄλλο, μπορεῖ ν' ἄρέσει σὲ κεῖνον.

Ο ΧΑΡΟΣ ΚΟΥΜΠΑΡΟΣ

ΓΙΑΝΝΗ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Λαϊκό παραμύθι τῆς Δωρίδας πλούσιο σὲ λογογραφικὰ στοιχεῖα

Ὁ χρόνος ποὺ λέγονται τὰ παραμύθια εἶναι συνήθως ὁ χειμώνας κι ὁ τόπος τὸ παραγώνι...

Ἄλλ' ὁ δάσκαλος τῶν παραμυθιῶν, ἡ γιαγιά, ποὺ κάθεται μὲ τὶς ὄρες σὲ μιὰ γωνιά γερασμένη ἀπ' τὰ χρόνια, τὰ ξαναλέει σὲ πρώτη εὐκαιρία.

Ἔτσι τὸ παραμύθι «ὁ Χάρος κουμπάρος», ποὺ εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλη τὴ Δωρίδα (τ' ἄκουσα ἀπὸ γερόντισσες καὶ γέρους σὲ διάφορα χωριά), τὸ ξανάκουσα γιὰ τελευτία φορὰ στὶς 3 Μαΐου 1980, ἀπὸ τὴν τελείως ἀγράμματη, καλὴ κυρούλα Ἀγγελῶ Γιαννοπούλου ἢ Καραχαλαγγέλω, ὀγδόντα τριῶν χρονῶν, τότε, στὰ Κούκουρα Δωρίδας, διαλέγοντας φασόλια στὸν ἴσκιο μιᾶς μουριᾶς...

«...Ἦταν ἕνας μιὰ βουλὰ μικροφαιλῆτης κι ἡ γυναίκατ' ἔφτιασε κι ἄλλου παιδί.

Τότε μπήκε μέσα στ' μπόρτα οὐ Χάρους.

—Καλῶς τοῦ Χάρου, τοῦπε ἐκεῖ-
ός. Πῶς ἀπουδῶ;

—Ἦρθα νὰ σὲ πάρου.

—Ἀμ' γὼ ἔχω ἀθάφτγου παιδί
καὶ ψάχνω γιὰ κουμπάρο.

— Νὰ στοῦ θαφτίσου γώ, ἅμα
θάρθ' ἡ ὥρα.

—Κι ποῦ θὰ σ' εὔρου, νὰ σὲ καλέ-

σου στὰ θαφτίσια;

—Ἄμα ἔρθ' ἡ ὥρα, θὰ νέρθου μα-
ναχόζεμ'. Μέχρι τότε δὲ σὲ παίρ-
νου, εἶπε ὁ Χάρος κι ἔφυγε...

Πέρασε καμὸσος καιρὸς κι ἔπρε-
πε νὰ θαφτιστεῖ τὸ παιδί. Νά κι οὐ
Χάρους ἦρθε μοναχός τ'. Ἐγιναν
τὰ θαφτίσια.

— Θὰ ξεσταυρώσω τὰ χέρια μ'
κουμπάρε, εἶπε οὐ Χάρους κι ἔφυγε.

Πέρασαν τὰ χρόνια καὶ τὸ παιδί
ἔγινε γιὰ παντρειά. Τότε ποὺ θὰ
γίνονταν τὰ στέφανα, ἦρθε κι οὐ
κουμπάρους οὐ Χάρους.

Ξεκίνησε τὸ συμπεθεριὸ καὶ πῆ-
γαιναν νὰ πάρουν τὴ νύφη καὶ νὰ
γίνουν τὰ στέφανα πέρα ἀπ' τοῦ
πουτάμ', στὰ Καρούτια (χωριὸ ψη-
λὰ στὸ βουνό, πέρα ἀπ' τὸ χεῖμαρ-
ρο Καρουτιανόρεμα).

Ἐγιν' οὐ γάμους κι θὰ γύρζαν
πίσου. Ἐβρεξε ὅμους πάρα πάν'
κι ἦρθει ἡ κατεθασιά τὴν ὥρα ποὺ
περνοῦσε τὸ συμπεθερικό. Πέρασαν
οἱ μισοὶ κ' οἱ ἄλλ' ἔμειναν ἀποῦ πέ-
ρα. Μέσ' στὴ μέσ' στοῦ πουτάμ' ὅ-
μους, ποὺ ἔγινε σὰν νησί, γιὰτ' ἡ
κατεθασιά ἀπλώθηκε κατὸ δυὸ ἄ-
κρις, κλείσκαν οὐ γαμπρὸς μὲ τ'
νύφ' κι οὐ κουμπάρους οὐ Χάρους.

—Τοῦ γαμπρὸ θὰ τοὺν πάρ' τοῦ
πουτάμ', λέει στ' νύφ' οὐ Χάρους.
Ἐσὺ ὅμους θὰ ζήσεις ἐκατὸ χρό-
νια. Δὲν τ' δίν'ς κι κεινοῦ δυὸ - τρία

χρόνια, νὰ περάσ' τοῦ πουτάμ' κι νὰ ζήσῃ κι μαζί;

—Τ' δίνου τὰ μισὰ χρόνια μ', λέει ἡ νύφη, κι ὅπως εἶχε τὰ μαλλιά τς οὐλα πίσου, ἔβγαλει τοῦ χτέν' τοῦ κουκαλένιου κι τὰ χώρσει μὲ χωρίστρα τὰ μισὰ ἀπὸ τὸ δῶ κι τὰ μισὰ ἀπὸ τὸ κεῖ. Κι ἀπὸ τότε χουρίζουμε οἱ παντριμένες τὰ μαλλιά μας μὲ χωρίστρα στ' μέσ'.

Μὴν τρᾶς τώρα, ποὺ τάχνει τὰ μαλλιά τς λαναρσμένα. Οὐλες ἐμεῖς οἱ γριές ἔχουμε τ' χουρίστρα κι χουρίζουμε τὰ μαλλιά μας στ' μέσ'!...

Ἀπ'λές, ἀφοῦ χώρσει τὰ μαλλιά τς ἡ νύφ', ἔπεσε ἡ κατεβασιά κι πέρσαν κι οἱ ἄλλ' πέρα κι πῆγαν στοῦ σπίτ'.

Οὐ κουμπάρους οὐ Χάρους, ἀφοῦ γλέντσαν, ἀπουχαιρέτσει τὸν κουμπάρου, γιὰ νὰ φύγ' κι τ' λέει:

—Κουμπάρη, τνάλλ' φουρά ποὺ θὰ νέρθου, θὰ σὲ πάρου.

—Καλὰ κουμπάρη, λέει ἐκεῖός, ἀλλὰ νὰ μὲ δοποιήσ' πρῶτα.

—Καλὰ κουμπάρη, θὰ σὲ δοποιήσω, τ'λέει οὐ κουμπάρους οὐ Χάρους κι φεύγ'...

Πέρασε κομόςος καιρὸς καὶ τὸν πόνεσε τ' αὐτί τ'. Ἔβαλ' ἀπάν' χουλή γουρνίσια κι πικραγγουριά, ὅπως θάνουμε οἱ μεῖς οἱ γυναίκες νὰ εἰπούμε κι τ'πέρασει. Σὶ κάμμουσου καιρό, τὸν πόνησει τοῦ πουδάρι τ'. Ἔβαλ' ἀπάν', δὲν ξέρου τί φάρμακου ἔβαλει κι τὸν ἄφκει. Πέρασει κι ἄλλους καιρὸς κι μιὰ μέρα θρόντζει ἡ πόρτα. Ἀνοίγ' ἡ κμπάρα κι τράει τοῦ Χάρου.

—Καλῶς τὸν κμπάρου, τ'λένει.

—Κουμπάρη ἦρθα νὰ σὲ πάρου.

—Δὲν εἶπαμει κμπάρη, νὰ μὲ δοποιήσ' πρῶτα κι ὕστερα μὴ παίρνς;

—Σ' εἰδουποιήσα κμπάρη. Δὲ σὲ πόνεσε τ' αὐτί σ';

—Μὲ πόνησει. Ἔβαλα φάρμακου κι μ' ἄφσει.

—Δὲ σὲ πόνεσε τοῦ πουδάρι σ';

—Ἔβαλα φάρμακου κι γήρεψι. Δὲν ἤξερα πὼς ἦταν δικιές παραγγειλιές...

—Καλὰ κμπάρη, λέει οὐ Χάρους. Φεύγου τώρα κι θὰ σ' εἰδουποιήσου δέκα μέρις νουρίτερα.

Σὰν ἔφγει οὐ Χάρους, πάει κι σκάθ' μιὰ θαθειά τρύπα μὲσ' τ' γῆς. Τὴν ἔκρυψε καλὰ καὶ τὴ σκέπασει μὲ μιὰ πλάκα.

Μιὰ μέρα τὸν εἰδουπηγάει οὐ Χάρους:

—Κμπάρη, τὴν τάδε μέρα ἔρχουμε νὰ σὲ πάρου κι νὰ ἐτοιμαστεῖς.

Προτοῦ ξεμρώσ' ἐκεῖν' ἡ μέρα, πάει κι μπαίν' μέσα στὴν τρύπα καὶ τὴν σκεπζ' ἀπ' πάν' μὲ τὴν πλάκα...

Ἔρχετ' οὐ Χάρους στοῦ σπίτ' τν' ἄλλ' τὴν ἡμέρα.

—Κμπάρα, ποῦ εἶν' οὐ κμπάρους; ροутάει τὴν κμπάρα...

—Ὁξου θήκει κι δὲν ξέρου σιαποῦ πάει, τ'λέει ἡ κμπάρα...

Πάει στὴν τρύπα καὶ ξεκεπάζ' τὴν πλάκα οὐ Χάρους κι λέει:

—Ἔ, κμπάρη. Ἦρθα νὰ σὲ πάρου, ἔβγα πάν'.

—Ὡρὲ κι δῶ μ' ἤθρεις κμπάρη; τ' λέει.

Χωρὶς νὰ πᾶνε στὸ σπίτ' ἔφγαν γιὰ τὸν κάτ' κόσμου μὲ τὰ πουδάρια. Σὰν ἔφτασαν σὲ μιὰ θρύσ' λέει οὐ Χάρους:

—Σὰ νὰ δίψασα. Πιάσε μ' μὲ τοῦ τάσ', νὰ πιῶ καὶ πιὲς καὶ σύ.

Ἦταν σὰν στ' Βρωμόθρυσ'. (Ἐξοχικὴ θρύση τοῦ χωριοῦ). Ἀφοῦ ἦπιαν, πήραν τὸν ἀνήφουρου κι ἀνέβαιναν. Τ'ν ὥρα ὁμοῦς ποῦσκυψε γιὰ νὰ πιεῖ νερὸ οὐ κμπάρους, οὐ Χάρους τ'πήρει τὴν ψχὴ κι τοῦ κφάρ' ἔμεινε στὴ θρύσ'. Σὰν ἔφτασαν κατ' τὸν αἶ Κουσαντίνου' (τοπικὴ ἐκκλησοῦλα), λέει οὐ Χάρους:

—Κμπάρη, ξέχασα τοῦ τάσι μ' ἐκεῖ στὴ θρύσ'. "Α νὰ μ' τοῦ φέρς.

Πάει οὐ κμπάρους καὶ τοῦ φέρν'.

—Τί εἶδες κμπάρη στ' θρύσ'; τὸν ρουτάει οὐ Χάρους.

—Τί νὰ ἰδοῦ κμπάρη: "Ενα ψόφιο παλιάλογο ἦταν ἐκεῖ πὺν πίναμε, γεμᾶτο σκουλήκια. Σιχάθηκα μόλις τὸ εἶδα.

—Ἐκεῖ μέσα ἦσαν κμπάρη, τ'λέει οὐ Χάρους. "Αειντε, ἔμπα μέσα καὶ πήγαινε νὰ δεῖς τὰ παιδιὰ σου.

—Ἐκεῖ μέσα δὲ ματαμπαίνω καὶ παιδιὰ ποτὲ νὰ μὴ ματαειδῶ, εἶπε ἐκεῖος καὶ πῆγε κοντὰ στὸν κουμπάρο...

Σκέφτεται κανεὶς ἀκούοντας τὸ παραμῦθι αὐτό, πὼς ὁ Χάρος, θεότητα, προσωποποίηση τοῦ θανάτου, εἶναι γιὰ τὸ λαὸ κυρίαρχος τοῦ Κόσμου. Ἐξουσιαστής τῶν ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ προπομπός τους, πὺν δὲν ψάχνει γιὰ τὰ «Καρκάρια» τοῦ Ἀχέροντα καὶ γιὰ θάρκες στὴν Ἀχερουσία λίμνη νὰ τίς περάσει «ἄθρεχες» στὰ σκοτάδια τοῦ "Αδη, ἀλλὰ φεύγει, ὁδηγώντας στὸ ταξίδι, πὺν δὲν ἔχει γυρισμό, ἀπ' ἀγνωστα μονοπάτια, πότε καθάλα στὸ

* Κράτησα τὴν τοπικὴ διάλεκτο γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς Λαογραφίας.

Μαῦρο τοῦ καὶ πότε μὲ τὰ ποδάρια...

Λιγότερο γραφικὸς καὶ ποιητικὸς ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο προπομπὸ τὸν Ἑρμῆ, ἀλλὰ μεγαλόπρεπα σκληρὸς καὶ ἄγριος στὴν ἐμφάνιση καὶ ἀπόφαση νὰ τελειώσει τὸ ἔργο του.

Ἡ λαϊκὴ μοῦσα καὶ τὸ θάνατο κάνει τραγοῦδι. Γίνεται ἀγώνας σὲ μαρμαρένια ἀλώνια. Συζητιέται τὸ πράγμα. Ὁ διάλογος τοῦ παραμυθιοῦ εἶναι προσπάθεια νὰ κερδηθεῖ χρόνος, ἀπὸ τὸ ξαφνικὸ κι ἀναπάντεχο ἐρχομὸ τοῦ Χάρου - θανάτου.

Ὅλο καὶ κάποιο φάρμακο ἐμποδίζει τὸ Χάρο νὰ φτάσει στὸν τελικὸ σκοπὸ του. Ὁ ἄνθρωπος ἀγωνίζεται γιὰ τὴ ζωὴ μὲ κάθε τρόπο: πρακτικὸ ἢ ἐπιστημονικὸ. Βᾶζει κάποιες τρικλοποδιές στὸ Χάρο, ἀλλὰ τελικὰ δὲ γλυτώνει, ὅτι κι ἂν κάνει, ὅτι κι ἂν πεῖ, ὅπου κι ἂν καταφύγει.

Ἀπὸ δῶ καὶ τὰ λεγόμενα: «Ἀδύνατο νὰ ξεφύγει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ πεπρωμένο», ἢ ὅτι: «Ὅλα τ' ἀφτιαξε ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὸ Χάρο δὲν μπορεῖ νὰ καταργήσει».

Βέβαια, ὅτι δὲν μπόρεσε νὰ πετύχει ὁ ἄνθρωπος, τὸ πέτυχε ὁ Θεός. Αὐτὸ ὅμως εἶναι μιὰ ἄλλη ἱστορία...

Ἐκεῖνο πὺν ἐντυπωσιάζει στὸ παραμῦθι αὐτό, εἶναι ἡ συμμετοχὴ τοῦ Χάρου στὴν κοινωνικὴ ζωὴ. ("Ἀραγε νὰ συμβολίζεται ἡ ματαιότηता τῶν πραγμάτων); Συμπεριφέρεται σὰν ἄνθρωπος τρώγοντας, πίνοντας κουθεντιάζοντας. Παίρνει μέρος σὲ διασκεδάσεις, σὲ μυστήρια: Βάφτισε καὶ στεφάνωσε, γιὰ νὰ ξεσταυ-

ρώσει τὰ χέρια του.

Ἐκτελεῖ τὰ χρέη τοῦ κουμπάρου μέσα στοῦ συμπεθερικοῦ καὶ θρῖσκεται δίπλα στοῦ ζευγάρι τὴν κρίσιμη στιγμή τῆς κατεβασίδας. Δοκιμάζει τὴ γυναικεία πίστη - συζυγική ἀγάπη. Δίνει πολλὰ χρόνια ζωῆς στὴ γυναίκα. (Σὲ ποιά γεγονότα στηρίζεται αὐτὴ ἡ λαϊκὴ πίστη ἄραγε;)

Ἐκτιμᾷ τὴ συγγένεια - κουμπάρια κάνοντας μερικὲς παραχωρήσεις στὸν κουμπάρο : Ἀναβάλλει καὶ μεταθέτει τὸν τελικὸ σκοπὸ τοῦ ἐρχομοῦ του, δείχνει ὑποχωρητικότητα καὶ κλείνει συμφωνίες γιὰ προειδοποιήσεις...

Φαίνεται, ἐντούτοις, ἀποφασιστικός στὴν τελικὴ πράξη αὐτῆς τῆς δραματικῆς ἱστορίας, ποὺ τὴν παρουσιάζει, ἐκεῖ ἀκριβῶς στο τέλος τοῦ παραμυθιοῦ, σὰν λύτρωση.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζεται λιγάκι ἀφελής. Οἱ μέριμνες τῆς ζωῆς δὲν τὸν ἀφήνουν, νὰ σκεφεῖ οὔτε τὸ θάνατο. «Δὲν ἀδειάζει οὔτε γιὰ νὰ πεθάνει», λένε συνήθως γιὰ τὸν πολυάσχολο.

Βρίσκει προφάσεις, γιὰ νὰ κερδίσει χρόνο. Στὸ τέλος καταφεύγει σὲ μιὰ ἀπελπισμένη προσπάθεια διαφυγῆς, χωρὶς καὶ νὰ ἀποφύγει τελικὰ τὸ μοιραῖο, ποὺ εἶναι ἡ ἀνακάλυψη τῆς κρύπτης (οἱ μάταιες προσπάθειες γιὰ τὴ διάσωση τοῦ μελλοθανάτου), ἡ ἀρπαγὴ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ νερὸ τῆς λησμονιάς...

Τὸ τάσι ποῦδωσε ὁ Χάρος στὸν κουμπάρο, νὰ τοῦ φέρει νερό, ἦταν τὸ δόλωμα, γιὰ νὰ τοῦ πάρει τὴν ψυχὴ. (Ξεγελάει ὁ Χάρος τὸν ἄν-

θρωπο, ποὺ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος του, φαίνεται μιὰ χαρά...). Ἀλλά, γιατί ὅλο αὐτὸ τὸ πῆγαινε - ἔλα τοῦ Χάρου καὶ οἱ ὑπεκφυγὲς τοῦ κουμπάρου;

Γιατί ἄλλο; Γιὰ τὴν ψυχὴ. Γιὰ τὴ ζωὴ.

—«Μὲ τί μπορεῖ νὰ ἀνταλλάξει τὴν ψυχὴ τοῦ ὁ ἄνθρωπος;» ρωτᾷ ὁ Κύριος.

Βαθειὰ ἡ πίστη τοῦ λαοῦ μας στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Πίστη συνεχιζόμενη ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια τοῦ Ὁμήρου...

Ἀλλὰ κι ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ ἀπεραντη:

Πῶς νὰ πεθάνεις ἀφήνοντας τὰ καλὰ, τὴν ὁμορφιά, τὴ γλύκα τῆς ζωῆς;

Γνωστὸς εἶναι ὁ στίχος τοῦ Σολωμοῦ, ποὺ τραγουδάει τὸ λαϊκὸ πόθο: «...γλυκεῖα ποῦναι ἡ ζωὴ

κι ὁ θάνατος μαυρίλα...».

Ἄν καταπιαστεῖ κανεὶς καὶ μὲ τ' ἄλλα λαογραφικὰ σύμμεικτα μὴνύματα τοῦ παραμυθιοῦ (γιατροσόφια μυστήρια, οἰκογενειακὴ, κοινωνικὴ ζωὴ κλπ.), θὰ χρειαστεῖ ὅλες τὶς σελίδες τῶν.· «ΣΕΛΙΔΩΝ».

Γι' αὐτό, ἂς μείνουμε σ' αὐτὰ μὲ τελικὴ αἴσθηση τὸ λυπητερό τραγῶδι τοῦ Κωστή Παλαμᾶ, σχετικὸ μὲ τὸ Χάρο καὶ τὰ τερτίπια του:

.....

ΑΦΚΙΑΣΤΟ κι ἀστόλιστο

τοῦ Χάρου δὲ σὲ δίνω.

Στάσου μὲ τ' ἀνθόνερο

τὴν ὄψη σου νὰ πλύνω.

Τὸ στεργὸ τὸ χτένισμα

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στὴν ἐπόμενη σελίδα)

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΑΛΑΞΕΙΔΙΩΤΕΣ

ΤΑΣΟΥ Σ. ΔΡΟΛΑΠΑ, μαθητὴ α' Λυκείου

Ἀνοίγοντας τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Β' Γυμνασίου στὸ κεφ. XIII, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα σχετικὰ μὲ τὸν ἄγωνα συναντοῦμε καὶ μιὰ ἐπιστολὴ πού ἔγραψε στίς 22 Μαρτίου 1821 ὁ Ὅδ. Ἀνδρουῖτσος πρὸς τοὺς Γαλαξειδιῶτες ὅπου τοὺς καλεῖ νὰ «ἀδράξουν τ' ἄρματα» καὶ νὰ πάρουν μέρος στὸν Ἀγὼνα πού σὲ λίγο ἀρ-

χίζει. Πράγματι οἱ Γαλαξειδιῶτες ἀνταποκρίθηκαν στὸ κάλεσμά του καὶ στίς 26 Μαρτίου ἐπαναστάτησαν.

Αὐτὴ τὴν ἐπιστολὴ θὰ προσπαθήσουμε, παρακάτω, νὰ ἀναλύσουμε καὶ νὰ παρουσιάσουμε τὸ πνεῦμα πού τὴν διέπει.

Ἡ ἐπιστολὴ ἀρχίζει μὲ τὴν προσφώνηση «ἡγαπημένοι μου». Ἡ προσφώνηση αὐτὴ σκοπὸ της ἔχει, νὰ προδιαθέσει εὐμενῶς τοὺς Γαλαξειδιῶτες πρὸς τὸν Ὀδυσσεά. Θυμίζει μᾶλλον ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ αὐξήσει τὶς πιθανότητες νὰ τὸν ἀκούσουν καὶ νὰ ξεσηκωθοῦν.

Ἀρχικὰ ἀναφέρεται στὸ Θεό, Σ' Ἐκεῖνον καθὼς λέει ὀφείλεται ἡ πίστη, πού τοὺς ἔδωσε δύναμη καὶ «ἀδραξαν τ' ἄρματα καὶ χύθηκαν κατὰ πάνω στοὺς τυράννους». Τὸν ἐπικαλεῖται ὡς ἐγγυητὴ τοῦ δικαίου τοῦ Ἑλλ. Ἀγῶνα.

Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα καὶ ἀπὸ τὴ γνώση τῆς νοοτροπίας τοῦ πλήθους. Ἡ ἐπανάσταση σήμαινε μιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴ, μιὰ ἀναγέννηση, τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἦταν στὴν περίπτωσιν αὐτὴ μιὰ ἐπανάσταση ἀπελευθέρωσης ἀπὸ «ἀλλογενεῖς δυνάστας», μιὰ ἐπανάστασιν «ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας γιὰ τοὺς Ἑλληνας», σὲ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Γαλλικὴν, Ἀμε-

(ΑΠΟ τὴ σελίδα 13/989)

μὲ τὰ χρυσὰ τὰ χτένια.

Πάρτε ἀπ' τὴν μαννούλα σας
μυλλάκια μεταξένια.

Μήπως καὶ τοῦ Χάροντα,
καθὼς θὰ σὲ κοιτάξῃ,
τοῦ φανῆς ἀχάϊδευτο
καὶ σὲ παραπετάξῃ.

Στὸ ταξίδι πού σὲ πάει
ὁ μαῦρος καθαλάρης,
κοίταξε ἀπ' τὰ χέρια του
τίποτε νὰ μὴν πάρῃς.

Κι' ἂν διψάσῃς, μὴν τὸ πιῇς
Ἀπὸ τὸν κάτω κόσμον,
τὸ νερὸ τῆς ἀρνησιᾶς,
φτωχὲ κοιμμένο δούσμον.

Μὴν τὸ πιῇς, κι' ὁλότελα
κι' αἰῶνια μᾶς ξεχάσῃς·
βάλε τὰ σημάδια σου
τὸ δρόμο νὰ μὴ χάσῃς.

Ἀσπασμάτα ἀπὸ τὸν «ΤΑΦΟ».

ρικανική και Ρωσική, επαναστάσεις που ήσαν κοινωνικές επαναστάσεις, αποβλέποντας στην αλλαγή και βελτίωση του οικονομικοκοινωνικού συστήματος.

Η επανάσταση αυτή σημαίνει μιὰ αλλαγή της κατάστασης, την αναστολή μιᾶς ἄλλης πιὸ φωτεινῆς μέρας, μιὰ αναγέννηση τοῦ φοίνικα ἀπὸ τὶς φλόγες ποὺ τὸν ἔζωναν τετρακόσια χρόνια... σημαίνει τὴν πίστη στὸ ἑλληνικὸ ὄραμα, τὴν πίστη στὴν ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ τὴν ἀγάπη στὸ χῶμα αὐτό.

Σήμαινε τὴν μετάλλωξη τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ ποὺ ἔμαθε νὰ πιστεύει στὸ πεπρωμένο του, στὴ μοῖρα ποὺ ὅμως δὲν τὸν ἐμπόδισε νὰ τῆς ἐπιβληθεῖ καὶ νὰ τὴν πάρει στὰ χέρια καὶ νὰ γίνει ἔτσι κύριός της καὶ τελικὰ νοικοκύρης στὸ σπίτι του, σ τ ὀ δ ι κ ὸ τ ο υ σ π ί τ ι....

Ὁ λαὸς ποὺ πίστευε στὸ πεπρωμένο, τὸ γραμμένο ριζικὸ, στὴν θεϊκὴ βούληση κατὰλαβε πῶς τὸ δικαίωμα τοῦ ἀγῶνα τὸ βλέπει ὁ Πλάστης του, ὁ ἐγγυητὴς τῆς δικαίωσης.

Ὁ Ἀνδρουτσος δὲ μιλά ἀμέσως γιὰ συγκεκριμένα θιγμένα, μὲ τὴν τυραννία, στοιχεῖα ποὺ δικαιώνουν ὅποιον ξεσηκώνεται, ἀλλὰ θίγει τὸ καίριο σημεῖο τῆς λαϊκῆς πίστεως στὴ θεϊκὴ ἐπέμβαση στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ.

Προχωρεῖ ὅμως κι ἀκόμα πιὸ θαθειά.

Προβάλλει ἀδειάσειστα ἐπιχειρήματα (σκλαβιά, διαρκὴ ἀπειλὴ, προ

σβολὴ θρησκείας καὶ ζωῆς, ἀδυναμία προστασίας ζωῆς καὶ οἰκογένειας), καὶ ἐπισημαίνει ὅτι ἡ ἀδράνεια καὶ ἡ ὑποταγὴ σ' αὐτὴ τὴν ἄθλια μοῖρα εἶναι ἄρνηση τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς καὶ τῶν χαρῶν ποὺ προσφέρει.

Μὲ λίγα λόγια μιὰ καὶ ἡ ζωὴ εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ ἡ ἀδράνεια θὰ εἶναι αὐτοκτονία δηλαδὴ προσβολὴ στὸ θεῖο.

Ὁ Ὀδυσσεύς, φαίνεται ἀπὸ τὰ γραφόμενά του πιὸ κάτω, πιστεύει στὴ δυνατότητα ἐλευθέρης ἐκλογῆς.

«Ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε χέρια, γνώση καὶ νοῦ». «Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει», λοιπόν, γιατί γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ τὸ ποθούμενο, χρειάζεται, μαζὶ μὲ τὸ Θεό, καὶ ἡ δράση τῶν ἀνθρώπων. Ἀς ρωτήσουν, λοιπόν, τὴν καρδιά τους οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ εἶναι σίγουροι πῶς τὸ φιλότιμό τους θὰ τοὺς ξεσηκώσει. Μὰ καὶ τὴν καρδιά τους θὰ ἀγιάσει ὁ Θεὸς θάζοντας πάνω τὸ χέρι Του. Ἀλλωστε, ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα».

Ἀπὸ ἱστορικὴ ἄποψη τώρα εἶναι ἡ καλύτερη ὥρα γιὰ νὰ συμπορευτοῦν τὸ θεῖο θέλημα καὶ ἡ ὑποχρέωση τῶν Ἑλλήνων νὰ παλέψουν γιὰ τὴ λευτεριά τους.

— Τώρα εἶναι ἡ ὥρα γιὰ νὰ ἀγωνιστοῦν, γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν, γιὰ νὰ γίνουν νοικοκύρηδες στὰ σπίτια τους, γιὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν.

— Τώρα εἶναι ἡ ὥρα ποὺ οἱ τύραννοι εἶναι ἀπασχολημένοι μὲ ἄλ-

λα προβλήματα, άλλους πολέμους.

— Τώρα είναι ή ώρα..

«Καλύτερα μιὰς ώρας

ἐλεύθερη ζωή,

παρά σαράντα χρόνια

σκλαβιά και φυλακή...»,

ὅπως εἶπε ὁ Ρήγας πρὶν μερικά χρόνια.

«— Λοιπὸν Ἕλληνες, ἡ εὐκαιρία ἦρθε», μοιάζει νὰ λέει ὁ Ἀνδρουτσος, «ἐκμεταλλευτήτε την, εἶναι ἡ ζωντανὴ ἔκφραση τοῦ θείου θελήματος. Ἡ τζίφρα (ὑπογραφή) μπήκε... Θ ἄ ἐ λ ε υ θ ε ρ ω θ ο ὦ - μ ε».

Ἡ διπλὴ ιδιότητα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων: Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες, τοὺς δεσμεύει νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὸ γένος ἀπὸ τὸν ἀφανισμό (τὴ γενοκτονία) ποὺ θὰ ἐπιφέρει ἡ δοκιμασία αὐτή.

Τοὺς ἐπιβάλλει νὰ δεχθοῦν τὸ δοξασμένο θάνατο ἀπὸ τὴ φοβερὴ σκλαβιά, ἀπὸ τὴν «μαύρη ἀπελπισία» τοῦ πολέμου. Ἐδῶ ἀναφέρεται ὁ στρατηγὸς· στὸ χρέος ἀπέναντι στὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια, στοὺς προγόνους μας, στὴν κληρονομία καὶ στὴν ἱστορία ποὺ μᾶς ἄφησαν. Διότι, ὅπως λέει ὁ Ἀϊνστάιν, «θὰ πρέπει νὰ δίνουμε προσοχὴ ἰδιαιτέρως στὴν ἱστορία τοῦ ἔθνους μας ποὺ μᾶς ἐμπιστεύονται μὲ πίστη οἱ καθηγητὲς μας γιατί αὐτὴ τὴν ἱστορία θὰ κληθοῦμε νὰ τὴν πλουτίσουμε καὶ μεῖς καὶ μιὰ μέρα μὲ πίστη θὰ τὴν παραδώσουμε στὰ παιδιὰ μας».

Στὴ συνέχεια ὁ Ἀνδρουτσος ἀναφέρεται σὲ αὐτὸ ποὺ πιὸ γλαφυ-

ρὰ θὰ περιγράψει στὸ τέλος τῶν Ἀπομνημονευμάτων ὁ πατριώτης μας, δημοκράτης καὶ πολέμαρχος, ἀγωνιστὴς Μακρυγιάννης, ὅταν εἶπε:

«Εἴμαστε εἰς τὸ «ἐμεῖς» καὶ ὄχι εἰς τὸ «ἐγώ».

Ἔτσι καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, προβάλλοντας τὸν ἑαυτὸ τοῦ τὸν ἴδιο ζωντανὸ παράδειγμα, ὑπενθυμίζει πῶς ὅλοι, μικροί, μεγάλοι, γυναῖκες, γέροι, παιδιά, ἔχουμε χρέος, ἔχουμε ὑπέρτατο καθῆκον νὰ ἀγωνιστοῦμε, νὰ πολεμήσουμε, νὰ χύσουμε τὸ αἷμα μας γιὰ νὰ ζήσει, γιὰ νὰ σωθεῖ, γιὰ νὰ ἐπιβιώσει τὸ γένος, ἀπὸ τὴ γενοκτονία καὶ συνεπῶς τὴν ἐξαφάνιση.

— «Ὅλοι γιὰ ἓναν, κι ἓνας γιὰ ὅλους», ἄς ἀγωνιστοῦμε γιὰ μιὰ πιὸ καινούργια, πιὸ λεύτερη Ἑλλάδα.

Ὅλα αὐτὰ τελικὰ πείθουν γιατί βασίζονται στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα καὶ στὴν ψυχολογία τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἡ προβολὴ τοῦ προσωπικοῦ παραδείγματος μαρτυρεῖ ὅχι τὸν ἐγωϊσμό, ἀλλὰ ἀπεναντίας τὴν γνώση τοῦ Ἀνδρουτσου, γιὰ τὴν ἐπίδραση μιᾶς προσωπικότητας, πάνω στὴν ὁμαδικὴ ψυχὴ.

Ὁ ἔπαινος ποὺ ἀκολουθεῖ καὶ κλείνει τὴν ἐπιστολὴ στοχεύει στὸ νὰ κεντρίσει τὸν ἐγωϊσμό, νὰ θίξει τὸ φιλότιμο καὶ νὰ παροτρύνει τοὺς Γαλαξειδιῶτες στὴν ἐξέγερση μιὰ καὶ τοὺς παρουσιάζει πρῶτους, καὶ ἀξιότερους σ' ὅλη τὴ Ρούμελη.

ΠΑΛΗΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΜΦΙΣΣΗΣ

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κόκκινη κλωστή δεμένη
στήν άνέμη τυλιγμένη
δός της κλῶτσο νά κινήσει
παραμύθι ν' άρχινήσει.

Μιά φορά κι' ένα καιρό κι' ένα παληό ζαμάνι
είχαν οί Τοῦρκοι Ραμαζάνι
σ' ένα τρούπιο καζάνι...

Ύπῆρχαν καί τότε παιδιά. Παιδιά σάν τά σημερινά, ὁμορφα, χαρούμενα, σκανδαλιάρικα, μέ τίς ζαβολιές τους, μέ τά καμώματά τους καί μέ τά χολιάσματά τους, ὅλα χαριτωμένα. Μά είχαν μιὰ μεγάλη διαφορὰ μέ τά σημερινά. Κεῖνα, τά φουκαριάρικα, δέν είχαν τήν εὐχέρεια τῶν σημερινῶν, ν' ἀποχτήσουν κάποιο παιγνίδι που τοὺς ἄρεσε. Σήμερα ὑπάρχουν ἐργοστάσια πού φτιάχνουν κάθε λογῆς παιγνίδι, ἀπό αὐτὰ τῆς μιᾶς δραχμῆς, μέχρις ἐκεῖνα πού ἀγοράζονται μέ χιλιάρικα. Παιγνίδια μέ γούστο καί γιά κάθε γούστο καί γιά κάθε θαλάντιο.

Σκεφθῆτε ὅτι ὄχι μόνο ὑπάρχουν ἐργοστάσια πού φτιάχνουν κουκλές καί κουκλίτσες, ὅπως τῇ Ζωζῶ μέ 300 δρχ., τῇ Φιφῇ μέ 500, τῇ Νανᾷ μέ χίλιες, τήν Κικῇ ἢ τῇ Βιβῇ ἢ τῇ Βλάχα, τῇ Σαρακατσάνα, τήν Ἀμαλία κλπ., κλπ., ἢ τόν Σπιρτούλη, Σνούπη, Τσαλιμπίλη, τήν Πιπηλίνα, τὸ Πιληλάκι κλπ. ἀλλά — ἄκουσον - ἄκουστον καί φρίξον — καί Νοσοκομεῖα ἀκόμα γι' αὐτές.!

Σήμερα τὸ παιδί δέν ἔχει παρὰ νά ζητήσῃ κάποιο παιγνίδι καί θά τὸ ἔχει. Καί μάλιστα τίς περισσότερες φορές δέν τὸ χρησιμοποιεῖ γιατί — ἄλλο καί τοῦτο πάλι — δέν τ' ἀφίνει ἡ Τ.Υ.

Τότε, τὰ χρόνια ἐκεῖνα, τὸ κάθε παιδί ἔπρεπε νά μάθει ὅλα τὰ παιγνίδια πού παιζόντουσαν κάθε ἐποχὴ καί νά φροντίσῃ νά φτιάξῃ μόνο του ὅλα ὅσα χρειαζόντουσαν γι' αὐτά. Νά κατεβεῖ δηλαδή στὸ λόγγο γιά νά θρεῖ τὸ κατάλληλο ξύλο γιά τὴν τσελίκᾳ ἢ τῇ φούρκα γιά τὸ λάστιχο. Νά θρεῖ τὸ τσουράπι τῆς μάνας του γιά νά φτιάξῃ τὸ τόπι κλπ. κλπ.

“Ας μοῦ ἐπιτραπεῖ μιὰ παρένθεση: Ἦταν τότε ὑποχρεωμένο νὰ φτιάξει μόνο του τὴν κόλλα ἀπὸ «τσιρίζ» ἢ τὸ μέλι τῆς ἀμυγδαλιᾶς, νὰ φτιάξει μόνο του τὸ μελάνι, ἀγοράζοντας μιὰ δραχμὴ «χρυσή», νὰ φτιάσει τὸν κονδυλοφόρο του δένοντας μὲ καλλιτεχνία καὶ ἐπίδεξιότητα, πάνω στὸ ὁμορφόκομμένο ξυλαράκι τὴν πέννα «X» ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκόμα, ποὺ σήμερα φαίνονται ἀπίστευτα καὶ πολὺ παράξενα στὰ τωρινὰ παιδιὰ.

Πέρασαν ὅμως οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι καὶ μεῖς ποὺ παίζαμε τὰ παιγνίδια αὐτὰ τὰ ξεχάσαμε. Ξεχάσαμε ποιά εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸ πῶς παιζόντουσαν. Μᾶς ἔχουν μείνει μόνο ὀρισμένες ἐντυπώσεις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ὅπως οἱ φωνὲς καὶ τὰ τσιρίσματα, ὅτι ὁ Γιωργάκης ἦταν ζαβολιάρης, ὅτι ὁ Μῆτρος ἔκανε ὅ,τι τοῦ ἔλεγαν οἱ ἄλλοι, ὅτι ὁ Γιάννης ἦταν ὁ καταφερτζῆς καὶ κάτι τέτοια. Ἀκόμα πῶς στὸν μεγάλο πετροπόλεμο εἶχε χτυπήσει στὸ κεφάλι ὁ Χαραλάμπης, ἐνῶ τοῦ Κώστα πῆγε νὰ τοῦ βγάλει τὸ μάτι τὸ τσελικόνι, ὅταν μιὰ φορά, προσπάθησε νὰ τὸ πιάσει στὸν ἄερα.

Θὰ προσπαθίσω νὰ τὰ ξαναθυμηθῶ καὶ νὰ τὰ καταγράψω, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ξαναζήσω ἐκείνη τὴ χαρούμενη ἐποχή, τὴν ἐποχὴ δίχως ἄγχος, δίχως φροντίδες, τὴν παιδική!

Θὰ τὰ χωρίσω στὰ «παιδικά», δηλαδὴ στ’ ἀγορίστικα, ὅπως λέμε σήμερα, στὰ κοριτσίστικα καὶ στὰ κοινὰ.

Μὴ γελάτε. Τὰ κορίτσια δὲν ἦταν παιδιὰ τότε, ἦταν ἢ κορίτσια γιὰ τοὺς ἐξευγενισμένους ἢ «σακάτικα» γιὰ τοὺς ἄλλους.

Ὅρισμένα παιγνίδια εἶχαν μιὰ ἱεροτελεστία, θὰ ἔλεγα, στὴν ἀρχή, πρὶν ξεκινήσουν, γιὰ νὰ καθορισθοῦν οἱ ὁμάδες στὰ ὁμαδικά, ἢ σειρὰ προτεραιότητος κλπ. Καὶ ἦταν πράγματι, χαρὰ Θεοῦ νὰ βλέπεις αὐτὲς τὶς συμφωνίες, ἀφοῦ μόνο σ’ αὐτὴ τὴ στιγμή βλέπει κανεὶς τὴν πραγματικὴ εὐτυχία, ὅπως λέει κάποιος σοφός, γιὰτὶ σὲ λίγο θάρθει ἢ ζαβολιὰ κι’ ὁ τσακωμός.

“Ας σημειώσω, ὅσες φορὲς μπόρεσα νὰ συγκεντρώσω, καὶ ἂς ἀρχίσω ἀπ’ αὐτὲς τὶς διαδικασίες ποὺ πράγματι μὲ ἱεροτελεστία γινόντουσαν πρὶν ἀρχίσει τὸ κάθε παιγνίδι.

Β.— ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΟΣ

Γιὰ νὰ καθορισθεῖ ἡ σειρὰ προτεραιότητος εἶχαμε ὀρισμένους τρόπους, ὅπως:

1.— Ἡ κ ο ν τ ο ὕ λ α

Τὴν κοντούλα τὴ ρίχναμε ὅταν ἡ συντροφιά ἦταν 2—4 παιδιὰ. Τὸ ἕνα ἔκοβε ξυλαράκια, ὅπως τὰ σπιρτόξυλα, μὲ διαφορετικὸ μέγεθος τὸ καθένα. Ἐκρῦβε τὰ ξυλαράκια αὐτὰ μέσα στὸ χέρι

του ἀφίνοντας τὴ μιὰ ἀπ' τὶς ἄκρες τοὺς νὰ ἐξέχουν ἰσοκέφαλα ὅμως. Τὰ ἄλλα τράθαγαν ἀπὸ ἓνα ξυλαράκι καὶ κεῖνο ποὺ ἔπαιρνε τὸ μικρότερο, τὸ κοντύτερο δηλ., ὑποχρεωνόταν νὰ «μπεῖ μέσα», ὅπως λέγαμε.

2. Ο ἰ ᾱ μ ᾱ δ ε ς

“Ὅταν παίζαμε παιγνίδι μὲ ἀμάδες τότε σκοπεύαμε μ' αὐτὲς κάποιο σταθερὸ στόχο καὶ κεῖνος ποὺ τὸν πλησίαζε περισσότερο ἦταν ὁ πρῶτος.

3. Τ ὀ « σ τ ρ ῖ ψ ι μ ο ».

“Ὁ ἀρχηγὸς ἔστριβε τὴ «στρεφτάρα» — δηλαδή τὸ κέρμα τῶν 10 λεπτῶν τοῦ Γεωργίου τοῦ Α', καὶ ρωτοῦσε τὸ «Κορῶνα ἢ Γράμματα». “Ὅποιος πετύχαινε διάλεγε αὐτὸς τὸ μέρος ποὺ ἤθελε ἢ ἄρχιζε πρῶτος. “Ἄν δὲν ὑπῆρχε «στρεφτάρα» μπορούσε νὰ ἦταν ἓνα ἄλλο κέρμα.

4.— “ Η λ ι ο ς ἢ θ ρ ο χ ῆ .

“Ἐδῶ, ἂν δὲν ὑπῆρχε κέρμα ἀπ' αὐτὰ ποὺ κυκλοφοροῦσαν τότε, μεταχειριζόμαστε μιὰ μικρὴ πλακίτσα στῆς ὁποίας τὴ μιὰ πλευρὰ φτύνουμε καὶ τὸ στρίβαμε ὅπως τὴ στρεφτάρα καὶ ἀντὶ νὰ ρωτήσουμε τὸ «κορῶνα ἢ γράμματα» ρωτούσαμε τὸ «ἥλιος ἢ βροχή». Βροχή ἦταν ἂν ἡ πλακίτσα ἔπεφτε μὲ τὸ φτυμένο μέρος πρὸς τ' ἀπάνω καὶ ἥλιος τὸ ἀντίθετο.

5.— Τ ὀ λ ι θ α ρ ᾱ κ ι

“Ἐνα ἀπ' τὰ παιδιά, συνήθως τὸ δυναμικώτερο, παίρνει ἓνα χαλικάκι τὸ θάζει κρυφὰ σὲ μιὰ ἀπ' τὶς χοῦφτες τοῦ καὶ ἔπειτα τὶς προτείνει στὸ ἄλλο. “Εκεῖνο διαλέγει τὴ μία καὶ ἂν μέσα σ' αὐτὴ θρεθεῖ τὸ χαλικάκι τότε ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα τῆς πρωτείας ἢ τῆς ἐκλογῆς.

6.— Τ σ ῖ μ - τ σ ῖ μ τ ὀ ν ᾱ ἡ τ ὀ .

Τὰ παιδιά κάνουν κύκλο καὶ ἀπλώνουν τὰ χέρια τοὺς. “Ἐνα εἶναι μέσα στὸν κύκλο καὶ σὲ κάθε συλλαβῇ τοῦ παρακάτω ποιήματος τσιμπᾷ τὴν ἀνάστροφα ἀπλωμένη παλάμη τοῦ κάθε παιδιοῦ ἀπ' τ' ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ. Σὲ ὁποιοῦ παιδιοῦ τὸ χέρι τελειώσει τὸ ποιηματάκι αὐτὸ τὰ φυλάει. Τὸ ποιηματάκι ἔλεγε:

Τσιμ - τσιμ τὸν ἀητὸ
τὸν ἀητὸ τὸν σταυραετὸ
ποὺ τσιμπᾷν οἱ οὐρανοὶ
καὶ τρέμουν οἱ Ἀγγέλοι
οἱ Ἀγγέλοι θὰ μᾶς ποῦν
ποιός θὰ τὰ φυλάξει.

7.— Πί—πα—ν τ ό.

“Όλα τὰ παιδιὰ κάνανε κύκλο καὶ τὸ ἕνα ἄρχιζε νὰ λέει τὸ πῖ-πα-ντὸ δείχνοντας τὸ πρῶτο ὅταν ἔλεγε τὸ «πί», τὸ δεύτερο ὅταν ἔλεγε τὸ «πά», τὸ τρίτο ὅταν ἔλεγε τὸ «ντὸ» καὶ οὕτω καθέξης.

“Έτσι σὲ κείνο τὸ παιδί πού τελείωνε τὸ «ζόρ», δινόταν ἡ προτεραιότητα, πού ἄλλοτε ἦταν εὐεργετική καὶ ἄλλοτε ὄχι.

Πί-πα-ντὸ —καὶ — λά-ρί-ε ράντζι. Μιὰ καὶ δυὸ—καὶ—κουφέ-τα—φράντζη. “Αρα μὲ—σονί. Βαγγέρα—ρὲ—θανί. Πῖ-πα-ντὸ — σὸ —τί-ράν-τι-ζόρ.

8.— Πιπεριὰ

Εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ πῖ-πα-ντὸ καὶ τὸ λέγανε τὰ κορίτσια κυρίως, ἀντὶ αὐτοῦ. “Έχει δὲ ὡς ἐξῆς:

«Ἀνέθηκα στὴν πιπεριά νὰ κόψω ἕνα πιπέρι,
κι’ ἡ πιπεριά τσακίστηκε καὶ μοῦκοψε τὸ χέρι.
Δός μου τὸ μαντηλάκι σου, τὸ χρυσοκεντημένο
νὰ δέσω τὸ χεράκι μου πού εἶναι ματωμένο».

9.— Ἄ μ π ε λ α μ π λ ὀ μ

“Όμοιο μὲ τὰ δύο προηγούμενα. Λίγο πιὸ θιαστικό ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἄ—μπέ—λά—μπλὸμ
τὸ—κεῖθε—μπλὸμ
Ἄ—μπέ—λά—μπλὸμ
τὸ—κεῖθε—μπλὸμ
μπλῖμ—μπλὸμ.

10.— Ἐ ν α ς Ἀ ρ ά π η ς μ έ σ’ τ ὸ θ ο υ ν ὸ.

“Όπως καὶ τὸ «πί-πα-ντὸ» καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Εἶχε δὲ ὡς ἐξῆς:

«Ἐνας Ἀράπης μὲς στὸ θουνό. Πόσα πουλιὰ ἐσκότωσε. Ἐν—δυό, ποιὸς θγήκε; Ἐγώ».

11.— Ὁ λ α τ ᾶ κ ο ι τ ῶ.

“Όλα τὰ κοιτῶ
σὰν παιδὶ κουτὸ
τὴν Ἀκρόπολη καὶ τὸν Λυκαβηττό.
Σὰν θὰ πᾶμε ἐκεῖ
στὴ Βόρειο Ἀμερική
θὰ δοῦμε τὸν Ἑρμῆ
νὰ παίζει μουσική.

Γ.— ΚΟΡΙΤΣΙΣΤΙΚΑ ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ

1.— Ὁ λύκος καὶ τ' ἄρνι.

Μιά ομάδα κοριτσιῶν ἔκανε κύκλο μὲ πιασμένα τὰ χέρια. Μέσα σ' αὐτὸν ἔβαζαν ἓνα κορίτσι ποὺ παρίστανε τ' ἄρνι καὶ ἓνα ἀπ' ἔξω ποὺ παρίστανε τὸν λύκο.

Γυρίζοντας γύρω - γύρω σὰ σὲ χορὸ τραγουδοῦσαν:

—Περπατῶ στὸ δάσος ὅταν ὁ λύκος δὲν εἶν' ἐδῶ.

Λύκε - λύκε εἶσαι ἐδῶ; Κι' ὁ λύκος ἀπαντοῦσε:

—"Ὅχι! ἢ εἶμαι στὸ δάσος ἢ πάω στὴν καλύβη μου ἢ δὲν εἶμαι δῶ ἢ εἶμαι στὰ κρεβάτι μου ξαπλωμένος κλπ.

Τὰ παιδιὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ρωτοῦν: λύκε - λύκε εἶσαι δῶ; Κι' ὅταν ὁ λύκος ἔλεγε: Παίρνω τὸ ραβδί μου κι' ἔρχομαι, ὁρμοῦσε κιόλας νὰ περάσει τὸν κλοιό. Τότε τὰ παιδιὰ προσπαθοῦσαν νὰ κλείσουν τὸν κλοιὸ καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὸν λύκο νὰ μπεῖ στὸν κύκλο. Κάποτε ὅμως αὐτὸς κατάφερνε νὰ μπεῖ καὶ τότε τὰ παιδιὰ ἄνοιγαν πρὸς στιγμὴν τὸν κύκλο νὰ θγεί τ' ἄρνι καὶ τὸν ξανάκλειναν ἀμέσως γιὰ νὰ μὴ θγεί ὁ λύκος.

"Ἔτσι συνεχιζόταν τὸ παιγνίδι μέχρις ὅτου κάποτε ὁ λύκος ἄρπαζε τ' ἄρνι καὶ ριχνόταν νὰ τὸ φάει. Ἀλλὰ τότε τὰ παιδιὰ ἄφιναν τὰ χέρια τους καὶ ὁρμοῦσαν ὅπως - ὅπως νὰ γλυτώσουν τ' ἄρνι καὶ κεῖ γινόταν τὸ πολὺ κακὸ ἀπ' τὶς φωνές, τὰ γέλια καὶ τὶς χαρές.

2.— Γύρω - γύρω ὅλοι.

Τὰ κορίτσια κάνανε ἓνα κύκλο καὶ θάζανε στὴ μέση ἓνα καθιστὸ κοριτσάκι. Λέγανε τό:

«Γύρω - γύρω ὅλοι

στὴ μέση τὸ Μανώλη.

Χέρια - πόδια στὴ γραμμὴ

κι' ὅλοι κάθονται στὴ γῇ».

Καὶ μὲ τὸ «γῇ» ποὺ λέγανε προσπαθοῦσαν νὰ καθίσουν ὅλα μαζί κάτω, χωρὶς κανένα νὰ καθυστερήσει.

3.— Κοῦκλες

Τοῦτο τὸ παιγνίδι τὸ παίζανε τὰ κοριτσάκια ὅπως ἀκριβῶς τὸ παίζουνε καὶ τὰ σημερινά.

"Ἐπερναν τὶς κοῦκλες τοὺς ἀγκαλιὰ καὶ ἔπαιζαν τὸ ρόλο τῆς μητέρας σὲ ὅλες τὶς φάσεις. Πήγαιναν τὸ «μωρό» τοὺς θόλτα, τὸ κοίμιζαν μὲ νανουρίσματα, τὸ χτένιζαν, τὸ ἄλλαζαν, τοῦ γλυ-

κομιλοῦσαν ἢ τὸ μάλωναν καὶ πρὸ παντός... τὸ λούφαζαν.

Κάποτε τὸ θάφτιζαν μὲ ὅλες τὶς ἀπαιτήσεις ποὺ χρειάζονται γιὰ τὸ μυστήριο αὐτὸ καὶ ἀρκετὲς φορές εἶδα καὶ γάμους.

Μιά μόνο διαφορά ὑπάρχει. Τώρα τὰ κορίτσια ἔχουν ἑτοιμες ἀγορασμένες κοῦκλες ποὺ ἄλλες μιᾶνε, ἄλλες περπατᾶνε, ἄλλες κουνιοῦνται, ἄλλες φέγγουν τὴ νύχτα, ἄλλες...

Τεράστια εἶναι ἡ συλλογὴ ἀπὸ «σπιρτούληδες», ἀπὸ «ἀγκαλίτσες» κλπ.*

Τότε μόνο του ἢ σχεδὸν μόνο του τὸ κορίτσι ἔπρεπε νὰ θρεῖ τὸ κατάλληλο ὕφασμα, τὰ κατάλληλα ράκη, τὴ θελόνα, τὴν κλωστή, τὸ κόκκινο καὶ μαῦρο μολύβι γιὰ νὰ φτιάξουν τὴν κούκλα καὶ νὰ τὴν χρωματίσουν ἔπειτα κατάλληλα, προσπαθώντας νὰ φτιάξουν τὰ μάτια, τὸ στόμα, τὴ μύτη καὶ ὅ,τι ἀκόμα νόμιζαν ὅτι ἦταν ἀπαραίτητο. Σὲ τούτη τὴν προσπάθεια θέβαια ἔβαζαν τὸ χεράκι τους οἱ πιὸ μεγάλες κοπέλλες, αὐτὲς μάλιστα ποὺ εἶχαν καὶ τὸ σχετικὸ μεράκι. Καὶ ἔθλεπε κανεὶς ἀπὸ ἀριστουργήματα μέχρι... τερατουργήματα. Αὐτὰ εἶχαν ὅμως, μ' αὐτὰ ἔπαιζαν κι' ἦταν χαρὰ Θεοῦ νὰ βλέπει κανεὶς τὸ μικρὸ - μικρὸ κορίτσι σὰν ἔπερνε τὸ ρολό τῆς μάννας.

4.— “Ε ν α λ ε π τ ὸ κ ρ ε μ μ ὺ δ ι.

Δύο ὁμάδες κοριτσιῶν στημένες ἢ μία ἀπέναντι τῆς ἄλλης. Ἡ πρώτη ὁμάδα μὲ χορευτικὰ θήματα πηγαίνει πρὸς τὴ δεύτερη σὲ παράταξη τραγουδώντας τὸν παρακάτω διάλογο:

—“Ενα λεπτὸ κρεμμύδι Γκέο—Βαγκέο
» » » Φράντζι—Βαέτο».

Ἡ ἄλλη κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀπαντοῖσε:

—«Καὶ τί θὰ τὸ ἐκάνατε Γκέο—Βαγκέο
» » » Φράντζι—Βαέτο.

—Θέλω νὰ τὸ παντρέψω Γκέο—Βαγκέο
» » » Φράντζι—Βαέτο

* Σὰς γράφω μερικὲς κοῦκλες ποὺ χωρίζονται μεταξὺ τους ἀπὸ κάποιο ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ, ὅπως διαφημίζονται κι' ἀπ' τὴν T.V. ἀκόμα. Μόνο μερικὲς γιὰτὶ ὑπάρχουν πάμπολες.

Κάντω, Τρελλοκοτσιδοῦ, Πιπίτιο, Τὸ Μωράκι,

Ἄγκαλίτσα, Πατατούφα—ης, Γλυκούλια,

Τσοδοῦλι, Μπριτσλίνα, Κουκλίγι, Πού—Πού,

Ἀρλεκίνος, Τζόν—Τζόν, Μπίμπι—Μπό, Βλάχα

Σαρακατσάνα, Κάρμεν, Τσολιάς, κλπ.—κλπ.

νόταν τὸ κορίτσι πὺ θὰ ἔκανε τὴν τυφλόμυγα. Τοῦ δένανε τὰ μάτια μὲ ἓνα μαντίλι καὶ τότε αὐτὸ προσπαθοῦσε νὰ πιάσει ἓνα ἀπ' τ' ἄλλα πὺ τρέχανε γῦρο του καὶ τοῦ δημιουργοῦσαν διαφοροὺς θορύβους, γιὰ νὰ τὸ μπερδεύουνε, χωρὶς νὰ μιλᾶν. Κτύπαγαν δηλαδὴ παλαμάκια ἢ δυὸ πέτρες κλπ.

Ἄν τελικὰ ἡ τυφλόμυγα κατόρθωνε νὰ πιάσει ἓνα τότε ἔπρεπε καὶ νὰ τὸ ἀναγνώρισει, γι' αὐτὸ καὶ δὲν μιλοῦσαν, καὶ ἂν γινόταν ἡ ἀναγνώρισις τότε τὴ θέση τῆς τυφλόμυγας ἔπερνε τὸ κορίτσι πὺ εἶχε συλληφθεῖ καὶ ἀναγνωρισθεῖ.

Ἦταν ἓνα ἥσυχο σχετικὰ παιγνίδι, πολὺ χαρούμενο, χωρὶς κινδύνους καὶ παιζόταν τὴν Ἄνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι συνήθως.

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ τὸ παίζανε καὶ μὲ ἀγόρια μαζύ.

7.— Τὸ δακτυλίδι

Μιά ὁμάδα μὲ ἄρκετὰ κορίτσια πέρναγαν μέσα σὲ ἓνα δακτυλίδι ἓνα μακρὸ σπάγγο, τὸν ὁποῖον ἔδεναν στὶς δυὸ τοῦ ἄκρες.

Τὰ κορίτσια πιάνανε τὸ σπάγγο καὶ φτιάχνανε ἔτσι ἓνα στεφάνι — ἓνα κύκλο — μέσα στὸν ὁποῖο ἔμπαινε κεῖνο πὺ εἶχε κληρώσει ἀπ' τὸ «ἀνέβηκα στὴν πιπεριά» ἢ τὸ «Ἀ-μπε-λα-μπλόμ» κλπ.

Σκοπὸς τοῦ κοριτσιοῦ πὺ ἦταν μέσα ἦταν νὰ βρεῖ τὸ δακτυλίδι πὺ οἱ ἄλλες κοπέλλες προσπαθοῦσαν νὰ τὸ μεταβιβάσουν ἀπὸ χούφτα σὲ χούφτα καὶ νὰ τὸ κρύψουν.

Σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τὰ κορίτσια τραγουδοῦσαν τό:

«Νάτο - νάτο τὸ δακτυλίδι.

Σκάσε - σκάσε δὲ θὰ τὸ βρεῖς·

δὲ θὰ τὸ βρεῖς — δὲ θὰ τὸ βρεῖς

τὸ δακτυλίδι ὅπου ζητεῖς».

Ὅταν κάποτε τὸ ἔβρισκε τότε ἄρχιζε πάλι ἡ ἴδια διαδικασία ἀπ' τὴν ἀρχή.

Καὶ τοῦτο παιζόταν κυρίως τὴν Ἄνοιξη.

8.— Τὰ πεντόβολα

Τοῦτο τὸ παιγνίδι παιζόταν ἀπ' τὰ κορίτσια κυρίως τὸ μεσημέρι τοῦ καλοκαιριοῦ, ὅταν τὸ ἔσκαζαν ἀπ' τὸν μεσημεριάτικο ὕπνο, πάνω στὶς ἱσκιωμένες σκάλες. Ἀκόμα καὶ ὅταν πηγαιναν νὰ βοσκήσουν τὰ μανάρια.

Εἶχανε πέντε (5) πέτρες στρογγυλές, ὅπως τὸ μοσχοκάρυδο.

“Αφιναν τὶς τέσσερις νὰ πέσουν ἐλεύθερα κάτω καὶ μὲ τὰ δάκτυλα τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ ἔφτιαχναν καμάρια.

Μὲ τὸ δεξιὸ πετοῦσαν τὴν πέμπτη ψηλὰ καὶ μέχρι αὐτὴ νὰ πέσει καὶ νὰ τὴν ξαναπιᾶσουν στὸν ἄέρα, ἔπρεπε νὰ περάσουν τὶς ἄλλες τέσσερις ἀπ’ τὴν καμάρια. Στὴν ἀρχὴ σὲ κάθε πέταμα περνοῦσαν μία, χωρὶς νὰ ἀγγίξουν τὶς ἄλλες. Μετὰ δύο - δύο, κατόπιν τρεῖς καὶ μία καὶ ὕστερα ὅλες μαζί. “Αν δὲν τὰ κατάφερνε νὰ ξεκολλήσῃ καὶ περάσῃ τὴν μία πέτρα ἀπ’ τὴν καμάρια μὲ τὴν πρώτη προσπάθεια, εἶχε δικαίωμα καὶ γιὰ ἄλλες. Δὲν εἶχε ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ κουνήσῃ τὶς ὑπόλοιπες ἢ νὰ τῆς πέσει τὸ πεντόβολο ποὺ πετοῦσε. “Αν γινόταν αὐτὸ ἔχανε καὶ ἔπρεπε ἢ ἄλλῃ τῇ σειρᾷ.

9.— Δ ἐ ν π ε ρ ν ᾶ ς κ υ ρ ᾶ Μ α ρ ί α

Πέντε - ὀκτῶ κορίτσια φτιάχνανε ἓνα γύρω κρατώντας τὰ χέρια τους καὶ στὴ μέση θάζανε ἓνα τὴν... κυρὰ Μαρία.

Τότε γύριζαν γύρω - γύρω καὶ τραγουδοῦσαν:

—Δὲν περνᾶς κυρὰ Μαρία, δὲν περνᾶς - περνᾶς.

Τὸ κορίτσι ποὺ ἦταν μέσα καὶ ἔκανε ἀνάποδο κύκλο τραγουδοῦσε:

—Θέλω νὰ πάω εἰς τοὺς κήπους καὶ περνῶ - περνῶ,
καὶ ὁ διάλογος συνεχιζόταν:

—Τί νὰ κάνεις εἰς τοὺς κήπους δὲν περνᾶς - περνᾶς

—Γιὰ νὰ κόψω δυὸ θιολέττες καὶ περνῶ - περνῶ.

—Τί τὶς θέλεις τὶς θιολέττες δὲν περνᾶς - περνᾶς.

—Νὰ τὶς δώσω τῆς καλῆς μου καὶ περνῶ - περνῶ

—Ποιὰ εἶναι ἡ καλή σου δὲν περνᾶς -περνᾶς

—Ἡ καλή μου εἶναι ἡ (τάδε) καὶ περνῶ - περνῶ.

Τότε ἡ κοπέλλα ποὺ εἶχε διαλεχτεῖ γιὰ «καλή», ἐγκατέλειπε τὸν κλοιὸ καὶ ἔμπαινε μέσα σ’ αὐτόν. Τούτῃ ἡ διαδικασία ἐπαναλαμβάνονταν μέχρι νὰ μείνῃ μόνο ἓνα κορίτσι, ὅποτε αὐτὸ ἐπειδὴ εἶχε μείνῃ μόνο καὶ τελευταῖο κυνηγοῦσε τὴ Μαρία γιὰ νὰ τὴν πιᾶσῃ, ἀλλὰ φυσικὰ δὲν τὸ κατόρθωνε ἀφοῦ τὸ προστάτευαν τ’ ἄλλα.

ΤΑ ΓΚΑΜΗΛΙΑ

ΜΗΤΣΟΥ ΕΛΑΤΟΥ

Τὸ παράξενο караβάνι, πρωτόφαντο στὸν τόπο μας, τραβάει ἀτάραχο τὸ δρόμο του λὲς καὶ δὲν συμβαίνει τίποτας. Καὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν ἀναστάτωση ποὺ ξεσηκώνει τὸ διάβα του στὰ στενοσόκακα τοῦ χωριοῦ μας καὶ ποὺ ὅλο μεγαλώνει. Μπροστολάτης εἶναι ἓνα γέρι-κο ζαθογάϊδαρο — ἡ καθάλα τοῦ καρθανάρη — καὶ ἀπὸ πίσω ἀκλουθᾶν τρία ἀλλόκοτα ζωντανὰ δεμέ-να τόνα στὸ σαμάρι τ' ἀλλουνοῦ — ἀλυσίδα σωστή. Βασταγερά φαίνεται νᾶναι, ἔτσι τουλάχιστο δείχνει τὸ βαρὺ φορτιό τους, δὲ μοιάζουν ὅμως μὲ κανένα ἀπὸ τὰ ζᾶ τοῦ τόπου μας, οὔτε κάποιο παρόμοιο ἔχει ματαφανεῖ στὰ μέρη μας. Πανύψηλα ὡς κεῖ πάνω, μὲ μακριὰ, δί-χως νύχι, ποδάρια, μὲ μιὰ θεόρατη τσούμπα στὴ ραχιά καὶ ἓνα ἀτέλει-ωτο, γυριστό, λαιμό, ποὺ καταλή-γει σ' ἓνα ἀφύσικα μικρὸ τρίγωνο κεφάλι, δὲν ἔχουν ἀπάνω τους καμ-μιὰ χάρη καὶ ὁμορφάδα.

Ἡ βρώμικη, καφετιά, τρίχα τους, πού, ἄλλοῦ δασύτερη κολλάει στὸ πετσί τους καὶ ἄλλοῦ ἀρύτερη, λια-ρίζει ἀηδιαστικά, τὰ δείχνει ἀκόμα πιὸ ἄσκημα καὶ ἡ βαρειά ἀποφορὰ ποὺ ἀναδίνουν σοῦ φέρνει ἀναγού-λα — φτοῦ, παναθεμά σας. Μοναχὰ ἢ τρομερὴ δύναμή τους, ποὺ φαίνε-ται καθαρὰ ἀπ' τὸ φορτιό ποὺ ση-κώνουν στὴν πλάτη τους, — τριπλά-

σιο καὶ τετραπλάσιο ἀπ' ὅσο τὸ καλ-λίτερο μπλάρι — εἶναι τὸ προσόν-τους. Μὰ κι' αὐτόνο χάνεται ἀπ' τὴν ὀκνὴ περπατησιὰ τους. Πραγματι-κά, δρασκελίζουν τεμπέλικα τὸ καλ-ντερίμι—ἴσαμε νὰ σκώσουν τὸ ἓνα ποδάρι βρωμάει τ' ἄλλο — θαρρεῖς καὶ σέρνουν τ' ἀνοικονόμητα κανιὰ τους καὶ τὰ βαρειά κουδούνια, ποὺ κρέμονται στὰ σαμάρια τους, ἄχο-λογᾶν ἀνάρια - ἀνάρια, σὰν καμ-πάνια λυπητερή.

Τὸ παιδομάνι τοῦ χωριοῦ, μὰ καὶ οἱ μεγάλοι ποὺ τὸ πῆραν ἀπὸ κον-τά, στέκουν ξέμακρα γιὰτὶ κάτι τις τ' ἀξεδιάλυγο τοὺς τρομάζει, ἐνῶ ἡ θαβούρα ποὺ ξεσηκώνουν μὲ τὶς φωνές τους ἀναστατώνει τὶς γειτο-νιές. Καὶ οἱ νοικοκυράδες πού, ἀ-λαφιασμένες, ξεπετιοῦνται στίς αὐ-λόπορτες νὰ δοῦν τί τρέχει, σὰν ἀν-τικρύσουν τοῦτα τ' ἀλλόκοτα ζων-τανά, πισωπατᾶν τρομαγμένες λὲς καὶ εἶδαν μπροστά τους φίδι μὲ κέ-ρατα καὶ κουδούνια.

Κεῖνο ὅμως ποὺ τράθηξε, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, τὴν προσοχὴ οὐλῶ-νῶν καὶ γιόμισε τὴ ψυχὴ τους μὲ φόβο ἀκαθόριστο, εἶναι τὸ φέρ-σιμο τῶν ἄλλων ζωντανῶν ποὺ ἔτυ-χε ν' ἀνταμωθοῦν μὲ τοῦτα. Τ' ἄλο-γα καὶ τὰ μπλάρια, αὐτιαστήκαν ἀναίτια, σκωθῆκαν στὰ πίσω πο-δάρια καὶ κάμαν νὰ δώκουν πέ-ρα χλιμιντριζοντας τρομαγμένα. Τὰ

σκυλιά πάλι άγρίεψαν δίχως λόγο, ὀρθωσαν τήν τρίχα τής ραχιάς τους οὐλο φοθέρα μὰ στο ὕστερο θάλαν τήν οὐρά άνάμεσα στά σκέλια καί φύγαν μισοουρλιάζοντας σά ν' άντικρύσαν τὸ χάρο — θεέ φύλαε. Ἄ- κόμα καί τ' άργοκίνητα γαϊδούρια ταχύναν τὸ θήμα τους λές καί τὰ κέντρισε σουβλί καί, φανήκαν σά νά πασκίζουν νά ξεμακρύνουν μιὰ ὥρα άρχύτερα άπ' τὸ κακὸ συναπάντημα.

Τί νάσαι τοῦτα τὰ πλάσματα, ὀρέ, καί άπό πούθενες μᾶς κουβαλήθηκαν σήμερα; άναρωτιοῦνται οὐ- λοί οἱ χωριανοί.

Τὸ ρῶτημα τοῦτο καί ἡ περιέρ- γεια πού θασάνιζε μεγάλους καί μικροὺς θρῆκε τήν άπόκρισή του άμα τὸ καραβάνι έφτασε στὴ μικρὴ πλατεία τοῦ χωριοῦ. Γκαμήλια εἶ- ναι, εἶπε ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ άφοῦ τὰ καλοκύτταξε γιά καμπόσο, σταματώντας τὸ σκαμπίλι πούπαιζε μὲ κάποιους χωριανούς κάτω άπ' τὸν πλάτανο. Ναί, γκαμήλια πρέπει νά- ναι, συμφωνήσαν καί κάποιοι γε- ρόντοι πολυχρονίτες, πού στά νιά- τα τους — πότες; — εἶχαν κατηφο- ρίσει δυὸ - τρεῖς φορὲς στὴν πολι- τεία καί ξέραν άπό κόσμο. Καί ά- φοῦ τοῦτοι τὸ θεβαιώνουν οἱ χω- ριανοὶ πείστηκαν — δὲ γίνεται νά λαθεύουν διαθασμένοι καί κοσμο- γυρισμένοι άνθρώποι. Καί κάπως ἡσυχάσαν.

Τὸ καραβάνι στο μεταξὺ εἶχε στα ματήσει στὴν άπάνω μεριά τής πλα- τείας, κεῖ πού ρίχνουν τσιμέντα νά φκειάξουν κρυφὸ αὐλακα γιά τὰ

νερά τής θρύσης. Ὁ γκαμλάρης ξε- πέζεψε άπ' τὸ γαϊδούρι του, έκαμε δυὸ - τρία θήματα νά ξεπιαστεῖ, ὀρ- θωσε σιγὰ - σιγὰ τ' άπανωκόρμι του ποῦχε καμπουριάσει άπ' τὴν πολύ- ωρη καθάλα καί «καλῶς σᾶς θρῆ- κα» τοὺς χαιρέτισε. Τὸν άντιχαιρέ- τησαν οἱ χωριανοὶ πρόθυμα, κα- νένας ὁμως δὲ ζύγωσε νά τὸν κα- λωσορίσει, μὰ στέκονται άνάμερα καί τὸν τηρᾶν περιέργα, έξετα- στικά. Ἐνα άνθρωπάκι τόσο δάς, λειψὸ καί χλεμπονιάρικο εἶναι οὐλος καί οὐλος, καί τὸ τριπιθα- μίτικο μπῶι του φαντάζει άκόμα ποιὸ μικρὸ δίπλα στά θεόρατα ζων- τανά του. Τὰ ξασπρισμένα μαλλιά του καί τὸ ζαρωμένο μοῦτρο του φανερώνουν πῶς ἔχει τὰ χρονά- κια του — γέρος καί αδύναμος πρέ- πει νάσαι. Τότες, πῶς, ὀρὲ διάτανε, τούτην ἡ πολυκαιρισμένη άπορρι- ξιά φέρνει θόλτα αὐτάνα τὰ θεριά πού τὸ κεφάλι τους φτάνει ὡς τὰ χαγιάτια τῶν σπιτιῶν; Πῶς φορτῶ- νει καί ξεφορτῶνει τόσο πρᾶμα; Καί άπό πού νάρχεται, άραγες, γιατί ἡ ντυσιά του ἡ παράξενη μαρ- τυράει πῶς εἶναι ξενομερίτης — καί άπ' ἄλάργα μάλιστα. Σκούφο άπό μαῦρο άρνοτόμαρο φοράει στο κε- φάλι, ζυποῦνι κοντὸ δίχως κουμπιά καί θηλίκια έπάνω άπ' τὴν κορμο- φανέλλα, κοντοθράκι άντὶς γιά τσακτοίρα καί ποδήματα ψηλά στά κανιά του. Καί τὴ μέση του, άπ' τ' άποκοίλι ὡς τὶς θυζόρραγες φα- σκιώνει πολύχρωμο ζωνάρι ὕφαντὸ ένῶ άπ' τὸ στόμα του κρέμεται τσι-μποῦκι γυριστὸ — πρόσφυγας, πού λένε, πρέπει νάσαι.

Κείνος, αδιάφορος για τὰ ρωτήματα και τις ἀπορίες που θα-σανίζουν τούς χωριανούς, πήρε νὰ κάνει τὴ δουλειά του. Ἔφερε τὴ ματιά του ἐρευνητικὰ ἕνα γύρω, θρῆ-κε τὸν πιὸ βολικὸ τόπο καὶ ὁδηγών-τας ὡς ἐκεῖ ἕνα-ἕνα τὰ γκαμήλια του, τᾶκανε νὰ γονατίζουν καὶ νὰ στρώνονται μετὰ τὴν κοιλιά κατα-γῆς, θαρῶντας ἀνάλαφρα τὸ πο-δᾶρι τους καὶ βγάζοντας μιὰν ἄ-ναρθη κραυγή, κάτι σὰν κραξιά ἀγριοπουλιοῦ. Ὑστερα πέρασε μιὰ θηλειὰ στὸ διπλωμένο ποδᾶρι κα-θενοῦ γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τ' ἀνοί-ξει καὶ νὰ σκωθεῖ καὶ τὰ ξεφόρτω-σε μ' οὐλὴ τὴν ἡσυχία του λύνοντας τις τριχιές καὶ ἀφήνοντας τὸ θαρὺ φορτιό — κάτι σακκιά μεγαλύτερα ἀπ' τῆς ρίγας — νὰ πέφτουν πρὸς τὰ ὄξω. Καὶ αὐτὰ δίχως τοῦτο οὔτε ἐκείνο. Οἱ χωριανοὶ μείναν ἀποχα-σκωμένοι, τέτοιο πράμα οὔτε πού τῶχαν φανταστεῖ. Τοῦτος, ὁρὲ παι-διά, δὲ χρειάζεται οὔτε παραχέ-ρι, οὔτε φορτωτήρα, οὔτε μπρά-τσα γερά, οὔτε μποῖ γίγαν-τα ἀλλὰ λιγάκι μυαλὸ — καὶ φαίνεται νᾶχει. Τόσο δὲ εἶχαν σα-στίσει πού κανένας δὲν κουνήθηκε νὰ τοῦ δώσει ἕνα χέρι γιὰ ν' ἀδειά-σει τὰ σακκιά. Μοναχὰ ἕνας ξενο-φερμένος χτίστης πού, ὅπως φαίνε-ται, θᾶχε ματαῖδωμένα αὐτὰ τὰ πράματα, τὸν βοήθησε — νᾶναι κα-λὰ ὁ ἄνθρωπος γιατί ὁ γέρο - γκα-μλέρης θὰ πίστευε πὼς στὸ χωριό μας εἴμαστε ἀκοινώνητοι.

Σὲ λίγο οὐλα εἶχαν τελέσει. Τὸ φορτιό — ἄμμος ποταμίσιος γιὰ τὰ τσιμέντα — εἶχε στιβαχτεῖ στὴ θέση

του, τ' ἀδειανὰ σακκιά εἶχαν δεθεῖ στὰ σαμάρια καὶ ὁ γκαμλέρης, ἀ-φοῦ καθάρισε τούς λογαριασμούς του, ἄναψε τὸ τσιμποῦκι του καὶ κά-θησε μετὰ τούς χωριανούς στὸν ἴσκιο τοῦ πλάτανου νὰ πεῖ δυὸ κουθέντες καὶ νὰ πιεῖ ἕνα τσίπουρο νὰ δροσι-στεῖ. Τὰ γκαμήλια, πάντοτε στρω-μένα καταγῆς, ξαπόστειναν καὶ αὐ-τάνα ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ κάμα τ' ἄλωνάρη καὶ ἀναχάραζαν ἀσταμά-τητα. Οἱ μεγάλες μασέλες τους ἀνοι-γόκλειναν ἀργὰ-ἀργὰ καὶ ἕνας ἄ-σπρος ἀφρὸς ἔβγαине ἀπ' τις στο-ματάρεις τους, πού ἄλλεθαι κανονι-κά. Κάπου - κάπου, ὅταν κάποιο ξε-θαρρεμένο παιδί τὰ τσίγκλαε ἔβγα-ζαν μιὰ φωνή, μοῦγκρος πὲς καλ-λίτερα, πού τοῦκοβε τὸ αἷμα καὶ τῶκανε νὰ πετιέται μακρὰ.

Ἄμα κάποτες ἡ σκόλη τέλε-ψε καὶ ἡ ὥρα γιὰ φευγιὸ ἦρθε, οὔ-λα γίναν τὸ ἴδιο ἀπλὰ καὶ ἡσυχά-μεθοδικά. Ὁ γκαμλέρης ἔβγαλε τὴ θηλειὰ ἀπ' τὸ ποδᾶρι τοῦ ζων-τανοῦ, τράθηξε ἀνάλαφρα τὸ καπί-στρι καὶ μετὰ μιὰ διαφορετικὰ τώ-ρα κραξιά τῶκανε νὰ σκωθεῖ ὀρ-θιο. Ἔδεσε τὸνα πίσω ἀπ' τ' ἄλ-λο, ἀνέθηκε στὸ γαῖδούρι του, καὶ ἀποχαιρετώντας τούς χωριανούς, ἔδωκε σῆμα γιὰ ξεκίνημα. Τὸ καρ-α-νι, ἡσυχά - ἡσυχά πήρε τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ καὶ σὲ λίγο μοναχὰ τὰ θαρεῖα γκαμηλοκούδουνα ἀκου-γόνταν ν' ἀχολογᾶν οὔλο καὶ πιὸ ξέμακρα.

Ἡ ὥρα ἡ καλή, πατριώτη, καλὴ στράτα.

Στὰ χωριά τῆς γούρνας μας, ψη-

λά στο Τρανό Βουνό δὲν εἶχαν μα-
ταπατήσει γκαμήλια, ὅσο τουλά-
χιστο θυμοῦνται οἱ παλιότεροι.
Γι' αὐτὸ καὶ ἡ κουθέντα τους δίνει
καὶ πέρνει σήμερα παντοῦ.

Ὁ δάσκαλος, ποῦ στὸ με-
ταξὺ ξεφύλλισε κάποιες φυλλάδες,
στοὺν σκολεῖό, εἶπε ὅτι ἐκεῖ κάτω στὴν
Ἀραπιά ὅπου ὁ ἥλιος ψήνει τὸ ψω-
μὶ καὶ βδομάδες ὁλόκληρες δρόμο
δὲ θλέπεις τίποτας ἄλλο ὅξω ἀπὸ
ἄμμο, οἱ ἀνθρώποι δὲ βολεύονται μὲ
κανένα ἄλλο ζωντανὸ παρὰ μὲ τὰ
γκαμήλια. Ἡ φαρδεῖα πατοῦσα τους
δὲ χώνεται στὸν ἄμμο γιὰ νὰ τ' ἄμ-
ποδάει τὸ περπάτημα, τὸ φορτιό
τους εἶναι διπλοτριδίπλο ἅπ' ὅποιο-
δήποτε ἄλλο ζωντανό καὶ τότε, κυ-
ριώτερο, κάνουν δεκαπέντε, καὶ ἄ-
κόμα, μέρες δίχως φαῖ καὶ νε-
ρὸ πρᾶμα πολὺ σπουδαῖο, για-
τί στὴν ἔρημο δὲν ἔχει οὔτε χορ-
τάρι οὔτε πηγὲς γιὰ νεροσυρμές.
Καὶ εἶναι χιλιάδες τὰ καραβάνια
ποὺ πηγαينوέρχονται κουβαλώντας
πραμάτειες καὶ ταξιδιώτες καὶ μι-
λεούνια τὰ γκαμήλια ποὺ τ' ἀποτε-
λοῦν, συμπλήρωσε.

Γιὰ κεῖ καλὰ καὶ ἄγια, γιὰ μᾶς
ὅμως δὲν κάνουν, ἄχρηστα εἶναι πέ-
ρα γιὰ πέρα. Πρῶτα - πρῶτα φτε-
νὸς εἶναι ὁ τόπος μας, ξερικός καὶ
ἐρεβένιος, καὶ ἡ σοδειὰ πάντοτες
λιγοστή — σὰν καὶ τίποτας πές. Γέν-
νημα γιὰ ὄσπριο δὲν περισσεύει κα-
νενοῦ γιὰ νὰ πουληθεῖ πιὸ ὅξω, οὔ-
τε παράδες γιὰ νταραβέρι καὶ
ἀλισθερίσι στανεύουν — τί φορτιό
λοιπὸν νὰ πάρουν καὶ τί πραμάτεια
νὰ φέρουν;

Καὶ δεῦτερο τοῦτα τὰ ζωντανὰ

γιὰ μιὰ μοναχὰ δουλειὰ κάνουν,
γιὰ φορτιό, καὶ αὐτόνο συζητήσι-
μο. Γιατί, ὅπως δὲν ἔχουν νύχι νὰ
τὸ πεταλώσεις γιὰ νὰ πατάει γερά
τὴ γῆς, θὰ παλαμοδεῖρει μὲ τὴν
πρώτη καὶ δὲν θὰ κάνει οὔτε βῆμα.
Καὶ μὲ τίς ἄλλες δουλειές τί γίνε-
ται; Τί τὰ θές, τί τὰ γυρεύεις ἄλλα
εἶναι τὰ ζὰ ποὺ σκώνει ὁ τόπος μας
καὶ αὐτὰνα φτούρησαν δῶ πάνω ἀ-
πὸ μιᾶς ἐξαρχῆς. Λιθρὰ γαϊδού-
ρια — ὄχι κυπρέϊκα καὶ τὰ τέτοια—
σβέλτα μπλαράκια οὔλο νεῦρο καὶ
ἀντοχή καὶ κάνα ντόπις ἀλογάκι,
παρίππι πὲς καλλίτερα, αὐτὰνα εἶ-
ναι χρειαζούμενα γιὰ τίς δουλειές
μας ποὺ οὔτε μέτρημα οὔτε τελειω-
μὸ ἔχουν. Αὐτὰνα γιὰ τίς ὅξω δου-
λειές, αὐτὰνα γιὰ τὴν καλλιέργεια
τῆς γῆς, αὐτὰνα γιὰ τὴν κάθε
χρεία, αὐτὰνα γιὰ τὴν καθάλα καὶ
τὸ λοῦσο — παντοῦ μπροστά. Δια-
βαίνουν μὲ γρηγοράδα τὰ σύρματα
καὶ τίς γιδοστρατες, χώνονται ἄ-
φοβα στὰ δασεῖα ρουμάνια, δια-
σκελίζουν μὲ σιγουριά σάρες καὶ
γκρεμοὺς καὶ ποτές δὲν ἀκούστηκε
νὰ κωλώσουν. Βαρὺς πάντα ὁ μό-
χτος τους, λίγο τὸ ξαπόσταμά τους
καὶ ἀπὸ πάνω ἡ γκρίνια μας πὼς
εἶναι φαγανὰ καὶ μᾶς ξεδιάσουν —
ἄχυρο καὶ ἀγριόκλαρο ὀλοχρονὶς
καὶ κάνα πλόχερο καρπὸς γιὰ πί-
τουρο στὴ χάση καὶ στὴ φέξη. Λε-
πτοπόδαρα ἄτια τῆς φιγούρας καὶ
τῆς γρηγοράδας — σπαθάτα — δὲ
στάνεψαν ποτές στὰ μέρη μας για-
τί καὶ πολλοὺς παράδες κοστίζουν,
καὶ μπόλικη καὶ καθαρὴ ταγὴ —
τριφύλλι, σανό, καρπὸ — θέλουν
καθημερινά. Μοναχὰ κάποιοι ἀψί-

κοροι καὶ ἀναβάσταγοι, ποῦχουν νταραθέρια μὲ τὸν κάμπο καὶ θέλουν νὰ γυροφέρνουν πέντε - ἕξ χωριὰ μονοημερὶς ἔχουν τέτοια ἄ-τια μὰ αὐτῆνοι εἶναι λιγοστοὶ — δὲ ξεπερνᾶν τὴ μισὴ ντουζίνα.

Ἀντίθετα κάτω στὸν κάμπο τὸν ἀπλόχωρο, λὲν πὼς τὰ παλιὰ χρό-νια ἔτρεφαν πολλὰ γκαμήλια. Πό-τες πρωτόρθαν καὶ ποιὸς τᾶφερε κανέναν δὲ ξέρει — τὰ χρόνια τῆς τουρκιᾶς μπορεῖ — μὰ μ' αὐτάνα ἔβγαζαν πέρα οὔλο τὸ χαμαλίκι. Τὰ καραθάνια περνοδιάβαιναν ἀδιά-κοπα ἀπὸ πολιτείες καὶ χωριὰ καὶ ὁ ἔρχομός τους ἔμοιαζε μὲ πανηγύ-ρι γιατί οἱπραμάτειες ποῦφερναν ἦταν πολλές καὶ διάφορες.

Κεῖνη τὴν ἐποχὴ, μολογᾶν οἱ πα-λιότεροι, φτάναν, σπάνια θέβαια, καὶ ὡς τὸ χωριό μας προπαντὸς γιὰ νὰ πάρουν μούστο. Ὅταν ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἀρχίνεψε νὰ προοδεύει καὶ οἱ πρῶτες δημοσιὲς αὐλάκωσαν τὰ σιάδια, τὰ κάρρα καὶ οἱ ἄμαξες πῆραν τὴ δουλειὰ καὶ τὰ γκαμή-λια σιγὰ - σιγὰ παραμεριστῆκαν. Τὰ καραθάνια οὔλο καὶ ἀραιῶναν ὥσπου στὸ τέλος ἔξαφανιστῆκαν. — ἔσθησε μιὰ ἐποχὴ. Μάρτυρες τῆς ὑπαρξῆς τους ἀπομεῖναν τοῦτα τὰ τρία καὶ αὐτόνο γιατί ἡ καρδιά τοῦ γερο - γκαμλάρη δὲ στέργει νὰ τ' ἀποχωριστεῖ. Ἀντάμα ζήσαμε τίς καλὲς μέρες, λέει, τότες ποῦμαστε

νιοὶ καὶ τὰ γκαμήλια βγάζαν ψωμί καλὸ, ἀντάμα θὰ περάσουμε καὶ τίς κακιές, τώρα ποὺ τὰ γερατειὰ πλα-κῶσαν καὶ τὸ ταῖνι εἶναι λιγοστό— δὲ γίνεται νὰ χωρίσουμε. Καὶ ὅποι-ον ὁ Κύριος διαλέξει θὰ σκολάσει πρῶτος.

Μεγάλη ἡ καρδιά σου, μπάρμπα, καὶ τὰ αἰσθήματά σου γιομάτα ἄν-θρωπιά, σὲ καταλαβαίνουμε, τὰ ζωντανά σου ὅμως — πὼς νὰ τὸ κά-μουμε; — εἶναι ἀχώνευτα. Δέν ἔ-χουν ἀπάνω τους — πανάθεμά τα— τίποτας ἀπ' τὴ λεβεντιά καὶ τὴν ὁ-μορφάδα τ' ἀλόγου, ἀπ' τὴ σβελ-τάδα καὶ τὴν ἀξιοσύνη τοῦ μπλα-ριοῦ, ἀπ' τὴν καλοσύνη καὶ τὴν ὑ-πομονὴ τοῦ γαϊδουριοῦ. Καὶ ἀπὸ πάνω λὲν πὼς εἶναι πολὺ μαυρό-ψυχα καὶ τὸ κρατᾶν μούγγρη χρό-νια καὶ χρόνια. Οὔλα τὰ σουσού-μια τους γιὰ τοῦ ὀξαποδῶ φκεια-ξιά μιλᾶν καὶ προπαντὸς κεῖ-να τὰ μάτια τους, ὁ καθρέφτης τῆς ψυχῆς, ποὺ παιζογυρίζουν ἀδιά-κοπα σὰν τ' ἀστρίτη γιομάτα κα-κότη καὶ μοχτηρία. Φτοῦ!!

Καλὴ νᾶναι πάντα ἡ στράτα σου, γέροντα, μὰ στὸ χωριό μας νὰ μὴν τὰ ματαφέρεις. Καὶ ἂν ἡ χρεία σ' ἀναγκάσει ἔλα μοναχός σου — κα-λοδεχούμενος θᾶσαι — τὰ ζωντανά σου ὅμως νὰ μὴ ματαπατήσουν τὰ χούματά μας.

Ποτές, τ' ἀκοῦς;

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

ΤΟ ΠΑΝΑΓΙΟΡΡΕΜΑ

Ἀγαπητές «Σελίδες».

Στά ὅσα γιὰ τὸ Παναγιόρρεμα ἀναφέρει ὁ Κ. Στοφορόπουλος στὸ προηγούμενο τεῦχος σας, θὰ ἤθελα νὰ προσθῶ τὰ παρακάτω, σταχυολογήματα ἀπὸ ἀφηγήσεις ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Κώστας Ταγκαλῆς ἦταν μικρέμπορος. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ μικρὸ του κατῆστιμα στὴν Ἀμφίσσα, ποὺ ἀναφέρει καὶ ὁ Κ.Σ., γύριζε μὲ δυὸ κοπέλια, στὰ χωριά καὶ πούλοῦσε τίς γνωστὲς πραμάτειες τῶν γυρολόγων.

Κάποια μέρα, λοιπόν, ποὺ ἀνεβαῖναν, χαράματα, στὴ Σαγδίτσα εἶδαν στὴν ἀντικρυνή ρηματιά ἐκεῖ ὅπου σήμερα εἶναι τὸ ἐκκλησάκι, νὰ λάμπει ζωηρὰ ἓνα φῶς, πρᾶγμα ποὺ ἐπαναλήφθηκε καὶ ὅσες ἀκόμα φορές πέρασαν ἀπὸ τὸ δρόμο αὐτό. Ἐπειδὴ ἡ ἐμφάνισή του δὲν ἐδικαιολογεῖτο ἀπὸ τίποτα (ὑπαρξὴ στάνης τσοπάνηδων, καλύδας γεωργῶν ἢ κάτι παρόμοιο) τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια καὶ ἀποφάσισε νὰ πάει ὡς ἐκεῖ γιὰ νὰ δεῖ τί συμβαίνει. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦταν διόλου εὐκολο γιὰ τὴν ἐκκλησίαν ἦταν ἐξαιρετικὰ δύσβατη ἀπὸ τὴν κάθε λογῆς ἄγρια θλάστηση. Ἐνὰ ὁλόκληρο μῆνα ἀγωνίστηκε, μὲ τὰ δυὸ κοπέλια του, κόδοντας πουνάρια καὶ ἄλλους θάμνους γιὰ ν' ἀνοίξει δίοδο ἀλλὰ ὅταν, ἐπιτέλους, ἔφθασε οἱ κόποι του ἀνταμείφθηκαν — βρῆκε μιὰν εἰκόνα τῆς «Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου» περιτυλιγμένη ἀπὸ ἓνα κισσό. Εἶναι ἡ εἰκόνα ποὺ ὡς σήμερα θρίσκειται στὸ ἐκκλησάκι καὶ παραμένει ἀγνωστο πῶς ἦ ποιοί, καὶ γιὰ τὴν πῆγε ἐκεῖ.

Ὁ γερο Ταγκαλῆς συγκλονίστηκε ἀπὸ τὸ εὑρημα. Καὶ ὅταν εἶδε στὰ ὄνειρά του τὴν Παναγία νὰ τὸν παροτρύνει νὰ χτίσει μιὰν ἐκκλησίαν στὸ μέρος ἐκεῖνο, ποὺ τὸ ἀποκαλοῦσε Παναγιόρρεμα, πῆρε τὴν ἀπόφασή του.

Πούλησε τὰ ἐμπορεύματά του, ἔκλεισε τὸ μαγαζί του, ἀγόρασε τὴν ἀγογή καὶ

πετρώδη περιοχὴ τῆς ρηματίας καὶ ἀρχισε τὸ ἔργο. Τὴν ξεχέρωσε ὅπου μποροῦσε, φύτεψε ἀμυγδαλιές, ἀμπέλι, καὶ ὅ,τι ἄλλο σήκωνε ὁ τόπος, ἔφκειασε καὶ ἓνα περιβολάκι κοντὰ στὴν πηγὴ. Ἀκόμα ἀγόρασε καὶ μερικὰ μελίσσια προσπαθώντας νὰ ἐξασφαλίσαι κάποιο εἰσόδημα. Παράλληλα ἐπεδόθηκε στὴν ἀνέγερση τῆς ἐκκλησίας καὶ μερικῶν οἰκίσκων ὅπου, ἀργότερα, φιλοξενούσε ὅσους ἄπορους ἀσθενεῖς εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ καθαρὸ ἀέρα καὶ ἰδίως τοὺς φυματικούς ποὺ τότε δὲν εἶχαν καμμιὰ κρατικὴ περίθαλψη καὶ θεωροῦντο ἀπόβλητοι ἀπὸ τὴν κοινωνία — καὶ τὴν οἰκογένειά τους ἰσως. Καὶ δὲν ἦταν λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ εἶδαν καλλιτέρευση ἢ θεραπεία ἀπὸ τὸ ὑγιεινὸ περιβάλλον, τὴν ἡσυχὴ ζωὴ ἀλλὰ καὶ τὴν καλὴ τροφὴ ποὺ τοὺς πρόσφερε ὁ Ταγκαλῆς, προϊὼν τῶν καλλιεργειῶν του καὶ τῶν λίγων γιδόπροβάτων του.

Τὸ 1919 ἰδρύθηκε ὁ Φιλανθρωπικὸς Σύλλογος «Ἁγίος Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων» ἀπὸ τὸν ἱερέα Νικόλαο Ἀναγνωστόπουλο, τὴ Δεσπούλα Κοκκίνου καὶ ἄλλους συμπολίτες μας. Μία ἀπὸ τίς διαφορὲς ἐκδηλώσεις του ἦταν καὶ ἡ τέλεση — συχνὰ — λειτουργιῶν στὸ Παναγιόρρεμα.

Αὐτὸ στάθηκε αἰτία νὰ δημιουργηθεῖ κάποιος στενότερος δεσμὸς ἀνάμεσα στὸ γερο - Ταγκαλῆ καὶ στὸ Σύλλογο ποὺ, τελικὰ, τὸν ὀδήγησε, ὕστερα καὶ ἀπὸ κάποια παρέμβαση τῆς Δεσπούλας Κοκκίνου, στὴν ἀπόφαση νὰ κληροδοτήσῃ τὸ ἐκκλησάκι καὶ τὴν περιοχὴ του στὸ Σύλλογο, ἀφοῦ δὲν εἶχε οἰκογένεια καὶ ἀφοῦ οἱ σκοποὶ τοὺς ἦσαν παρεμφερεῖς. Καὶ πράγματι, μετὰ τὸ θάνατό του ὁ Σύλλογος στάθηκε συνεχιστὴς τοῦ ἔργου του.

Παράλληλα μὲ τὴ φιλανθρωπικὴ του δράση καὶ τὴν ποιικιλότητι βοήθεια ποὺ παρέχει σὲ κάθε συνάνθρωπό μας ποὺ ἔχει ἀνάγκη, συντηρεῖ καὶ τὸ ἐκκλησάκι τῆς Παναγίας, στὸ Παναγιόρρεμα, ποὺ γιορτάζει στίς 8 Σεπτεμβρίου.

Στὰ παλιότερα χρόνια οἱ τσελιγγάδες τῆς περιοχῆς συμμετεῖχαν ἐνεργὰ στὸν ἐ-

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Συνεχίστηκαν οί προσφορές συμπατριωτῶν μας γιά τήν οικονομική ἐνίσχυση τῆς Ἑταιρείας.

Οἱ παρακάτω μᾶς ἔστειλαν τὰ ἀντίστοιχα ποσά:

1. Πέτρος Μίχος, "Αμφισσα	Δρχ.	100
2. Γεώρ. Κουτσοκλένης, Ἑλαιῶν	»	1300
3. Σωτ. Ζήσιμος, "Αμφισσα	»	100
4. Γεώργιος Καραϊνδρος, "Αμφισσα	»	300
5. Κων)νος Κατσικούλης, "Αμφισσα	»	300
6. Θεμιστ. Φουσέκης, "Αμφισσα	»	300
8. Ἀλέξ. Παπαλεξανδρῆς, Ἰτέα	»	1300
8. Ἰωάν. Ἀγουρόπουλος, Ἰτέα	»	1000
9. Χρῆστος Καρθέλης, "Αμφισσα	»	400
10. Βασίλειος Λαχανᾶς, Ἀθῆναι	»	1000
11. Σωτήρ. Ἀναγνωστόπουλος, Ἀθῆναι	»	400
12. Ἄννυ Γαζῆ, Ἀθῆναι	»	1000
13. Εὐάγ. Τσαρμακλιώτης, Καρπενῆσι	»	1000
14. Κομνᾶς Παπαδόπουλος εἰς μνήμην ἀδελφῶν Ἀνδριανῆς καὶ Εὐαγγελίας	»	5000
15. Δῆμος Ἀστ. Δημητρίου, Χρισσὸ	»	1000
16. Δημ. Ψιλογιάννης, Σάμος	»	1000
17. Δήμητρα Τσαγκρινοῦ, "Αμφισσα	»	1000
18. Δῆμος Ἡλία Δημητρίου, Χρισσὸ	»	1000
19. Νικ. Σιδηρόπουλος, "Αμφισσα	»	500
20. Τέλης Εὐάγ. Μπουσγολίτης, Θεσ)νίκη	»	2000
21. Κων)νος Ξυγνάκης, Ἀθῆναι	»	1000
22. Ἑλευθερία Γαλανοῦ, Σάμος	»	200
23. Ἀνδρέας Καλατζάκος, "Αμφισσα	»	500
24. Παναγ. Τσακνιδᾶς, Καστέλλια	»	1000
25. Ἰωάννης Ν. Κολοβός, Ἀθήνα	»	1000
26. Ἰωάννης Μπακοῦρος, Δελφοὶ	»	1000

Ἡ Ἑταιρεία εὐχαριστεῖ θερμὰ ὅλους.

ορτασμὸ καὶ πρόσφεραν ἀρνιά καὶ κασί-
κια, ποὺ ἔδωκαν στὸν κλῆρο, γιά οἰκο-
νομική του ἐνίσχυση. Σήμερα τὸ ἔθιμο
συνεχίζεται μὲ τὴν προσοφά ἀπὸ τὸ Δῆμο
Χρηστίδη ἐνὸς κασαικιῦ κάθε χρόνο.

Πολλά, ἐπίσης, εἶναι τ' ἀναφερόμε-
να στὶς ἀφηγήσεις γιά τὴ θαυματουργὴ
δύναμη τῆς Παναγίας στὸ Παναγιόρρε-
μα καὶ ἀρκετοί, λένε, εἶναι οἱ πιστοὶ ποὺ
εἶδαν τοὺς πόθους τοὺς γιά ἱαση, τεκνο-
ποιτᾶ κλπ. νὰ ἐκληρώνονται. Ἄς σημειω-

θεῖ δὲ ὅτι ἀρκετοὶ συντοπίτες μας καὶ σή-
μερα ἀκόμη, ἐπιβεβαιώνουν τὰ παραπά-
νω καὶ τὰ θεωροῦν, κατὰ κύριο λόγο, ὡς
ἀπόρροια τῆς εὐεργετικῆς παρεμβάσεως
τῆς Παναγίας καὶ κατὰ δεύτερο — ἐλά-
χιστο — τῆς ἱατρικῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ
ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτῶν ποὺ ὅλο τὸ χρό-
νο προσέρχονται γιά νὰ προσκυνήσουν τῇ
χάρη Τῆς εἶναι μεγάλος.

Φιλικὰ
ΓΑΡΓΦΑΛΙΑ ΚΑΝΑΤΑ

Ἐπιτρέπεται ἡ μερική ἢ ὅλική ἀναδημοσίευση τῶν κειμένων, μέ τὴν
προϋπόθεση νὰ γίνεται μνεΐα τοῦ περιοδικοῦ, ὅπου πρωτοδημοσιεύθηκε
καὶ νὰ δημοσιεύεται ὁ πρόλογος ἢ τὸ σχόλιο τῆς συντάξεως, ἂν ὑπάρχει.

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ